БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 38 (13338) 1987 чылдың февраль 13, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көпеек.

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

СЭКП обкомунуң бюрозунуң эдлеглиг хуралында чаш уругларның кадыкшылын камгалаарын күштелдиреринің дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Кадык камгалал министерствозу, эмнелге-профилактика албан черлери, чер-черниң партия болгаш совет органнары СЭКП ТК-ның «Божуурунга дузалаар албан черлерининг ажылында болгаш чаа төрүттүнген уругларга медицина дузаламчызында улуг четпестерин дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле дээштиг хемчеглерни албайн турарын демдеглээн.

Эң ылаңгыя Улуг-Хем, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарда медицина албан черлеринде уругларның кадыкшылын камгалаар талазы-биле дыка куду көргүзүглериг болуп турар. Кылган хыналдалардан алырга, уругларга эмнелге-профилактика дузаламчызында шыңгыы четпестер илереттинген. Ада-иелериң эмчилерден озалдан дуза дилээринин, эмчиге чыттырар мурнунда аарыг кижилерге чогуур үезинде эвес дузалаарының, оларны салбырлардан интенсивтиг терапияның палаталарынче саададың шилчидириниң уржуундан уругларның аарыр чоруу хөй болуп артпышаан. Бо бүгү чылдагаанларны таварылга бүрүзүнде ханызы-биле анализтевейн база бурууларга ол дээш харысалганы долузу-биле онаавайн келген.

Педиатрия участоктарын калбартып база участоктарның педиатрларының үе-шагын хостуг болдуруп турза-даа, олар аарыгларны баш удур болдурбазының хемчеглеринче кошкак кичээнгей салып турарлар. Медицина ажылдакчылары база-ла мурнундагызы ышкаш, бир хар иштинде уругларны, эң ылаңгыя чаа төрүттүнген чаштарны шынар чок хайгаарап, уругларны шын чемгерер, дадыктырар болгаш оларның аарыр чоруун баш удур болдурбас талазы-биле аныяк иелерге дузаны четпес көргүзүп турар.

Чаш уругларның кадыкшылын камгалаар талазы-биле мурнакчы дуржулганың базазазы болур албан черлерин болгаш школаларын республикада амдыгаа чедир организаставаан, медицина ажылдакчыларының мергежилин бедидер талазы-биле хемчеглерниң дээштиг эвээш болуп турар.

Хандырылга - дузалалдың болгаш эмнээриниң ажыктыг чаа хевирлерин база аргаларын уруглар эмнелгелериниң болгаш поликлиникаларының ажылының практиказында сула ажыглап турар. Аарыгларны лабораторияларга баш удур илередириниң аргаларын болгаш тыныш четпестеп, дакпыжаар аарыгларны эмнээриниң амгы үедеги дээштиг аргаларын ажыглавайн турар. Эмнелгелерде болгаш салбырларда кислородтуң болгаш кислород-биле эмнээриниң аппаратуралары чедишпес болуп турар. Уруглар поликлиникаларында эмчиниң хүлээп алышкынына баш удур бижидерин организаставайн турар.

Кадык камгалал министерствозу, хоорайкүүскомнар уругларның эмнелге албан черлериниң материал-техниктиг баззазын үдезини-биле быжыглаар, оларны эде тургузуп чаартыр, калбартыр болгаш тускайлап берген акша-хөреңгини шиңгээдир талазы-биле чогуур хемчеглерни ап чорутпайн турар.

Районнарның төп эмнелгелериниң уруглар салбырларының хөй кезии санитария-гигиена негелделериниге дүүшпес, таарымча чок бажыңнарда тургустунган, азыг суу болгаш канализациязы-даа, бир хар чедир назылыг аарыг уруглар-ны чыттырып эмнээр чаңгыс аай хевириниң тускайлаан палаталары-даа чок болуп турар. Фельдшер-акушер пунктуларының хөй кезиниң материал-техниктиг баззаларының четпези, оларны аппаратуралар, дериг-херекселдер-биле сула хандырганы, идегелдиг телефон харылзаазының чогу уруглар эмчи дузаламчызын чедиреринің шынарына багай салдарны чедирип турар.

Социал байдалдың факторлары — чоннуң санитария культуразының куду деңнелдиг, өг-бүле түпааан кижилердеи төрүттүнген уруглар-ның хөйү уруглар-ның аарыр чоруунуң деңнелинге чамдык салдарны чедирип турар. Аныяк өг-бүлелериниң амыдырал байдалын экижидер, аныяктарны өг-бүле амыдыралынга белеткээр талазы-биле хемчеглерни чедир боттандырып чорутпайн турар.

Чаш уруглар-ның кадыкшылын камгалаарында шыңгыы четпестерни чайладыр талазы-биле немелде хемчеглерни хүлээп алырын, ол херекке кадык камгалалының бар бүгү курлавырларын болгаш звеноларын мөөңнээрин Кадык камгалал министерствозунуң коллегиязындан (эш Н. В. Сизых) СЭКП обкомунуң бюрозу негээн. Чаш уруглар-ның хандырылгазының шынарын бедидери-биле айытты-ган кезектериниң кайызынды-даа ажылының түңнелдерин уруглар-ның эмнелге-профилактиктиг хандырылгазын дүргеделири-биле уруглар поликлиникаларының, районнуң төп болгаш участок эмнелгелериниң, фельдшер-акушер пунктуларының удуртукчулары бүгү-ле үүлдерни кылыр. Уруглар-ның эмнелге албан черлерин мергежилдиг кадрлар-биле бүрүн хандырар, оларның мергежилин бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырып чорудар, Кызыл хоорайның өөредилге-будурулге комбинадының чаныны медицина сестраларын белеткээр бөлүктү ажыдар.

Иениң болгаш чаш уругнуң кадыкшылын камгалаар талазы-биле ажылды ханы сайгарып көөрүн, уруглар-ны эмчи дузаламчызын көргүзер байдалдарны экижидер болгаш шынарын бедидер талазы-биле соңгаарладып болбас хемчеглерни ап чорударын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарга, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, хоорайкүүскомнарга дааскан. Чаш уруглар-ның кадыкшылын камгалаар айтырыглар-ны СЭКП хооркомунга, райкомнарынга, парткомнарга, хоорайкүүскомнарга, республиканың Министрлер Чөвүлелиниге доктаамал чугаалажып көөр. Божуурунга дузалаар болгаш уруглар албан черлериниң түдүүн база септелге чорударын, оларны эргежок чугула дериг-херекселдер-биле хандырарын СЭКП хооркомунуң, райкомнарының бирги секретарылары, хоорайкүүскомнарның даргалары боттарының хуулда контролюнга алыр.

Кадрларны шилип алырынга болгаш таарыштыр тургузарынга, эмчи ажылдакчыларын дааскан ажыл-херек дээш бедик харыысалгага кижизидер, албан-хүлээлгелериниге тоомча чок, саңгаа хамаарылгалар-биле эптеш чок демиселди чорударынче онза кичээнгейни углаңдырар.

Чурттакчы чоннуң, уруглар-ның арыглаттынган сүт холук-сааларына, ногааларга, фрукт, эт болгаш балык продукту-ларына хереглелин хандырарын Агроүлетпүркүркомга, Садыг министерствозунга, республиканың хереглекчилер инитиделинге, улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга дааскан. 1987 — 1989 чылдарда совхозтарның бүгү төптеринге сүт кухняларын ажыдар.

«Лекция пропагандазын сайырацгайжыдар талазы-биле хемчеглер болгаш чаңгыс аай политхүүнү эрттирер дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу хүлээп алган. Лекция пропагандазын экижидер, ооң шынарын болгаш дээштиниң бедидер талазы-биле чамдык ажылды республикада чорудун турар. Ооң-биле кады лекция пропагандазын тургусканы, ооң идей-теоретиктиг, организастыг болгаш методиктиг деңнели үениң негелдезинден хожудап, ажылчы чоннуң озуп турар хереглелдериниге болгаш негелделериниге дүүшпейн турарын обкомнуң бюрозу демделгээн. Лекция пропагандазында код четпес чорук ооң амыдыралдан хооругунда, кижи факторун идепкейжиде-ринче, күш-ажылды болгаш хөй-ниити хүлээлгезин медерелдиг ёзу-биле көөрүнге ажылчы чоннуң кижизидеринче четпес угланганы болур.

СЭКП Кызыл хооркому, Тес-Хем, Тожу болгаш оскеда-даа чамдык райкомнар лекция пропагандазынга партийжи удуртулганы четпес боттандырып, ооң ужур-утказын, хевирлерин болгаш аргаларын эвээш сайгарып турар. Чамдык партия комитеттери болгаш партия организациялары деторлар активи-биле ажылды кошкак чорудун, оларның өөредилгезин болгаш оларны сан-фактылар-биле хандырарын четпес чорудун, лекция ажылынга өөредилге черлерининг башкыларын, эртем ажылдакчыларын, улус ажылагыйының специалистерин калбаа-биле кириштирбейн турар.

Чаңгыс аай политхүүнү эрттирип турарында шыңгыы четпестерниң барын СЭКП обкомунуң бюрозу демделгээн. Республиканың чамдык районнарында ону янзы-бүрү хүнде эрттирип турар. Ол хүнде өске хемчеглер эрттире бээр үүлдер база бар. Чамдык черлерге ол хүнүң лекциялар болгаш илеткеллер эрттиреринге солун турар. Ынчангаш ооң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчу кадрларының ажылчы чон база күш-ажылчы коллективтер-биле ужуражын политиктиг хевирге болур ооң ажык-чарлыг чоруу кудулап турар.

Обкомуң бюрозу лекция пропагандазын болгаш чаңгыс аай политхүүнү эрттирер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган. Чаңгыс аай политхүүнү республиканың бүгү девискээринге, бүгү коллективтерге ай санының дөртку четвергте эрттиреринге доктааткан. Ол хүн кандыг-даа өске хемчеглер чорутпас.

«Партия, совет болгаш өскеда-даа организацияларга хамаатыларны хүлээп алырын ажыгдер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Чоннуң хүлээп алырының республикага чаңгыс аай хүнүн —понедельник санында кылдыр доктааткан. Ол хүн партия, совет, профэвилед, комсомол органнарының, удуртукчу ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның, будурулгелерниң, организацияларның болгаш совхозларның удуртукчулары хамаатыларны хүлээп алыр.

Хамаатыларны шуут будурулгелерге, тудугларга, совхозтарга болгаш чурттап турар черниң аайы-биле хүлээп алырын партия хооркомунга, райкомнарынга, улус депутаттарының чер-чер Советтериниге сүмелээп. Ажылчы чоннуң чоптуг дилеглерин болгаш хомудалдарын хандырар талазы-биле бүгү хемчеглерни алыр, оларның чогуур үезинде сайгартынган болгаш тургустунган айтырыгларның үзе шинтпирлеттингеи турарынга дээштиг контрольду боттандырар. Бүгү организацияларга, албан черлериниге хамаатыларны оларга эптиг шактарда, колдуунда ажыл шагынан дашкаар үеде, хүлээп алырын доктаадыр.

СЭКП обкомунуң бюрозу Тыва АССР-ниң ажылчы чоннуң 1987 чылда социалистиг хүлээлгелерин бадылаан.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннуң Хакас автономнуг областың ажыл-ишчилери-биле социалистиг чарыжының дээштиин бедидер дугайында саналдарны бюро үүлдүг деп көрген.

СЭКП обкомунуң бюрозунга өске-даа айтырыгларны чугаалажып көрген болгаш оларның талазы-биле чогуур шинтпирлерни хүлээп алган.

ОРБИТАДАН МЕДЭЭЛЕР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). «Мир» орбита комплекизинде Юрий Романенко биле Александр Лавейкин оларның ужудуушкуну үргүлчүлеп турар.

Космонавтылар бааза блогун чазар талазы-биле кылыр ужуруг операциялары дооскан болгаш «Прогресс-27» корабльдиң чүгүн дүжүрүп эгелээннер. Олар станцияның өрээлинге продуктуларлыг контейнерлерни, дерилгелерни, приборларны болгаш эртем аппаратуразын эккеп ап, оларны чыдар черлеринге салып турар.

Чүк кораблиниң шимчедикчи дерилгезиниң дузазы-биле комплекстиң орбитазын таарыштыр тургузар ажылды чоруткан.

Радио дамчыштыр экипаж-биле чугаалажышкынларның түңнелдери-биле болгаш медицина хыналдазының сан-медээлери-биле алырга, Юрий Романенконуң болгаш Александр Лавейкиниң деңзи чок байдалга чаңчыгышкыны чогумчалыг эртип турар.

Башкарылгалыг «Мир» комплекстин чурттаар өрээлдеринде микроклиматтың параметрлери — температуразы 22 градус чылыг, агаарның базышкыны 830 миллиметр.

РИГА. Чонну ажылга киирер талазы-биле республика бюрозунда удуртур ажылга ажылдаарын күзээн кижилерниң картотеказын тургускан. Боттарының коллективинге ажылдаан турган, кандыг-бир чылдагаандан ооң ыңай деп-шиирн болдунмас апарган деп санап турар баштайгы 40 ажыг кандидатура ында бүрүткеткен. Ол кандидатуралар төлептиг болгаш ажылагыйжы кижилер боон турар. Бюропуң бо эгелээшкинин республиканың улус ажылагыйының будурулгелери болгаш организациялары сонуургап эгелээн.

Кижилерге ажыл шилип бээриниң, оске ажыл тып алырының чаңгыс аай системазын Латвияда тургускан соонда кадр айтырыы республикада таарымчалыг шинтпирлеттинин эгелээн. Республиканың улус ажыл-агыйында кадрларның шимчээшкини, кайы адырларда кандыг мергежилдиг кижилери чедишпестен азы артыкталып турары, чоокку чылдарда кандыг янзылыг апаар дээш ооң-даа өске айтырыглар баш удур тодаратынын турар.

Электронныг компьютер консультант ажыл айтырыг солуур дугайында айтырыг тургузуп келген кижиге 3—4 хонук иштинде-ле долу харыны берилтер. Чаа ажылдап баар дээн черинде бүгү байдалды — чурттаар бажың, ясли-сад-биле хандырылгазы кандыг болурунуң дугайында бүгү информацияны электроннуг консультант берип турар. Оон туржук лифтер, архивариус, печник, метролог дээн ышкаш ховар мергежилдиг кижилерниң кайда негеттинин турарын билип ап болур.

Бо чаа арганы шиңгээткенинин соонда эрткен чылын кижилерниң ажыл дилеп хөй уе эрттирер чоруу ийи катап кызырылган, 65 муң кижихүүнүн республиканың будурулгелери камнап алган.

ХАБАРОВСК. Крайның Хабаровск районунда мурнакчы саанчыларның клуву ажылдаан турар. Чоокта чаа ацаа болган байырлыг хуралга бешмуңчуларны онзалап демдеглээн, кызыл аржылчыгаштарны болгаш түскай демдектерни элээн хөй саанчыга тыныскан. Бир инектен-не 5 муң литр сүттү саап алган саанчыга беш муңчу деп хүндүлүг атты тыпсын турар. Бүгү малчынарга мурнакчы дуржулганы нептередири-биле ындыг клуб тургустунган. Оон хуралынга саанчылар мал ажылының мурнакчы дуржулгазын солчуп, боттарының мергежилинге аныяктарны өөредип турарлар.

Чоокта ийи саанчыга чедимуңчу деп атты тыныскан. Саанчылар М. Самадурова биле З. Карапетян бир инектен-не 7 муң литр сүттү саап ап, крайның рекордун тургускан.

МАГНИТОГОРСК. Бо хоорайда В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының чус ажыг аныяк ажылчынналары боттарының тудуп алган бажыңынче көжүп кирген. Олар ол бажыңын тударының мурнунда Свердловск хоорайга баргаш, ында аныяктарның боттарынга чуртталга бажыңнарын боттарының күжү-биле кандыг янзылыг тудуп ап турарының дуржулгазын өөренип алган.

Улуг будурулге черлеринде ажылдап турар аныяк өг-бүлелериниң боттарынга чуртталга бажыңнарын тудуп алыр талазы-биле свердловчуларның эгелээшкини Челябинск области калбарын эгелээн.

ЙОШКАР-ОЛА. Чоңга транспорт ачы-дузазы чедиреринің чаңгыс аай системазы баш удур дугуруштунган график ёзугаар ажылдап турар. Марий АССР-ниң автомобиль болгаш демир-орук транспортунун, садыг болгаш амыдырал хандырылгазының база хандырылга черлериниң ажылдакчылары хереглечилериниң чагыгларын ол кижилерге эптиг үеларде күүседип берип турар. Чижээлээрге, дыштанып хүнеерде амыдырал хандырылга черлериниң транспорту-биле кады хоорайның авоздарының, будурулге болгаш албан, организация черлериниң автомашиналарын чоннуң чагыгларын күүседир кылдыр чурумчуттаан. Республиканың улуг хоорайларында бүгү магазиннер дүштеки чапсар чок орайга чедир ажылдап турар. Чурттакчы чоннуң хууда малынга сиген, савар сөөртүп алыр, тудуг материалдары чедирер, септелге мастерскаларынче улуг хемчээлдиг эт-херекселдерни сөөртүп чедирер дугайында чагыглары дүрген күүсеттинип турар. (СЭТА).

ЧУРУКТА: Галина Кенденовна Монгуш Кызыл районда «Типилелге» совхозта дуржулгалыг малчынларның үлегерибиле хойну кадарып, ажаап, шалыпчы ажылдаар сорулганы салган.

Ол дөрт чүс ажыг баш хойну өөнүң эзин Василий Куулар-биле кадарып турар. Декабрь болгаш январьда оларның ийи чүс ажыг хойлары хураганнаан. Ажылынга кызымак малчынар бедиткен хүлээлгени алгаш, малдың чаш төлүн менди өстүрүп турарлар.

ЧУРУКТА: аныяк хойжу Галина Монгуш сакманчы Чооду Мерген-биле кады.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАГЫГЛАР ХӨЙ

Районда чоннуң амыдырал хандырылга будурулге эргелелинде дааранылга пеги эрткен чылдың ортап үезинде ажыттынган. Ол цехте тускай курс дооскаш келген, беш кыс ажылдап турар. Оларга чурттакчылар чагыгны хөй киирип турар.

Чондан киргеи чагыгларны чогуур үезинде шынарлыг даарап доозар дээш, олар багай эвес ажылдап келген. Ус-шеверлериниң ажылын көрүп, чоокта чаа ацаа чорааш, быжыкчы-мастер Х. Ондар-биле ужуражып чугаалаштым: «Бистер колдуунда чиик хеп аймаан даарап тур бис. Даарацыкчыларның кол сорулгазы — чоннуң чагыгларын үезинде шынарлыг даарап доозары. Салган сорулгазын олар күүседип турар. Кыжын кедер чылыг хөректээштер база даарап турдулар. Улуг, бичин кижилериниң чагыглары янзы-бүрү боор. Чагыкчыларның күзелин барымдаалап хептерни быжып, көрүштүг даарааРынче кичээнгейни салып турар бис».

Быжыкчы мастериң ышча дээри чоптуг. Чагыны көрүштүг, шыпарлыг кылырга, чоп даараан ус-шеверлерге үнелелди-даа бере бээр. Амгы дүргедээшкин болгаш эде тургустунуушкун үезинде ажылга эң кол чүве — шыпар. Даарацыкчылар Раиса Кошкендей, Нина Ондар, Саара Ондар оларның будурген хеви шыпарлыг.

Б. ОНДАР.

Сүт-Хөл район.

ИНТЕНСИВТИГ АРГАЖЕ КИРЕРИ,

азы бригада керээзиниң ажыктыының дугайында

Сүт-Хөл районуң совхозтары он ийиги беш чылдың баштайгы чылында багай эвес түңнелдерни чедип алган. Район күрүнеге эзт, сүт, дүк садар планын ажыр күүседкен.

Совхозтар аразынга Карл Маркс аттыг совхоз мурнакчы болуп үнген. Күрүнеге эзт дужаар планын ол совхоз 106,8, дүктү — 100,7, сүттү — 102,3 хуу дужааган.

Район иниитизи-биле планныг онаалдаларын чедир болгаш ажыр күүседир дээш эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. Оон түңнелинде чер ажылының культурازын экижиринче чугула базымнар кылдынган. Мелиоративтиг ажылдарны калбартып, суттаттыг черлерни чөп ажыглап, органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни доктаамал ажыглап, эвээш чарыгдалдарны үилүргеш, хөй орулганы алыры хүниүн чүгула сорулгазы апарган. Маңаа кол рольду бот-орулга-чарылгалыг бригадалар, звенолар ойнаар ужурлуг. 1986 чылда районуң чер ажылынга коллективтиг керээ-биле 23 бригада болгаш звено ажылдап турган. Оларга 239 кижи хаара тутпуунган.

Тараа культураларының дүжүткүр чоруун бедидериниң хемчеглерин ап турган, район иниитиг тараа чыылдазын 7225 тонна чедирип, бир гектардан 15,2 центнер тараа алырын планнаан турган, а херек кырында район тараа дужуду алыр планын 10294 тонна кылдыр күүседип, гектардан 21,2 центнерни алган. 1985 чылдың түңнелинге деңнээрге 3069 тонна тарааның хөйү алганы бо саннар бадыткап турар.

Мал чеминиң быжыг базазын тургузарынче улуг кичээнгейни салып турганының түңнелинде мал чеми белеткээриниң планыг онаалдазын район ажыр күүседкен.

Картофель ажаан алырының планын район күүседип шыдаваан.

Районда бригада керээзи-биле ажылдап турар бригадаларның, звеноларның ажылы багай эвес болган. Чижээ, Алдан-Маадыр совхозта дуржулгалыг тараажы Алдын-оол Кызыл-оолдуң удурткан звенозу хүлээлгезинде көрдүгенинден продукция будурерин ажырган болгаш будурулге планын 137 хуу боттандырган. Ооң түңнелинде чыл дургузунда пландан ажыр продукция будургени дээш 21423 рубль акшаны звенонуң кежигүннеринге үлээн. Звено кежигүнүнге ортумаа-биле 1369 рубль акша шаннаал онаажыр болган.

Ол-ла совхозта Сергей Базытпааның звенозу керээлиг арга-биле ажылдаан, тараана гектар бүрүзүнден 24,4 центнерни алыр турган 28 центнерни алыр аргалыг боон, 48 муң рубльдин продукциязын будурер турган, херек кырында 66 муң рубль акшага боттандырган. Олар продукция будурерин көвүдеткен болгаш планын ажырган дээш 18157 рубль акшаны шаннаал кылдыр алган. Звено кежигүнүнге-ле ортумаа-биле 1006 рубль акша онаашкан.

«Октябрь 30 чылы» совхозта бригадир Карап-оол Монгуштуң бригадазы тараа культуралары ажаар планын ийи катап ажыр күүседкен. Чыл түңнели-биле пландан ажыр продукция будургени дээш 135 муң рубль түңнүг акшаны шаннаалга алган. Бригада кежигүнүнге-ле олар ортумаа-биле 1750 рубль акшаны онааган. Социалистиг чарышка бригаданың кежигүннери тракторист Кайгал-оол Монгуш, комбайнер Хурал Куулар олар шылгарааннар.

Оон өске бедик көргүзүглүг бот-орулга-чарылгалыг звенолар, бригадалар ажыл-агыйларда бар. Оларга «Сүт-Хөл» совхозта Жуков Саттын, Окиров Ондарның, «Алдан-Маадыр» совхозта Кошкар-оол Ховалыгның, Карл Маркс аттыг совхозтуң Сесегеде

Специалиске сөс

Б. Ондарның удурткан бригадалары база хамааржыр.

Керээлиг ажылдаар арганың ужур-дузазын херек кырында бистиң районнуң амыдралынга бадыткап турда, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниг специалистер бот-орулга-чарылгалыг ажылдаар аргаже шилчээн бригадалар, звеноларже кичээнгей салбайн турар. Оон ужурунда чамдык таварылгаларда бригада керээзин чарган соонда, ооң организастааны багай болуп, дүрүм хажыдыышкынларынга таваржы бээр чоруктарны чок деп болбас. Ооң чылдагааны үдел дээрге совхоз дирекциязының талазындан учёт-отчётту болгаш хыналданы чедир кылбайн турарындан болуп турар. Совхоз бүрүзүнде коллективтиг бригада керээзи-биле ажылдап турар бригадаларның, звеноларның учёдуи эки тургузары-биле бухгалтер бүрүзүнге хуваап каан болза-даа, бо талазы-биле ажыл ам-даа чогуур деңнелде эвес болуп турар.

«Сүт-Хөл», Октябрьның 30 чылы, Карл Маркс аттыг совхозтарда ногаажылар звенолары боттуг түңнел чок ажылдааннар. Ол совхозтарда ногаажылар бөлгаш тараажыларның чаа арга-биле ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургуспаан. Эрткен чылын дүжүт ажаан алышкынынга болгулаан четпестерни тодаргайлап, ону чайладып, чер ажылын интенсивтиг аргаже шилчидип, керээлиг ажылдаарынче шилчилгени нептередир ажылдар районда ам-даа четпес болуп турар.

Ажыл-агыйларда кол хөрөңгилериниң түңү улгадып-даа турза, ооң бир рубльге хамаарыштыр беримчези 1985 чылда 0,33 көпеек турган болза, эрткен чылдың түңнели-биле 0,11 көпеек чедир кызырылган. Районнуң совхозтарында фоид эгилдези болгаш күш-ажылдың будурукчулуу куду, продукция будурериниге чарыгдалдар хөй болуп турар. Четпестерни чок кылырда хамыктың мурнунда эрги ёзу-биле ажылдаар чоруктан уштунуп, эде тургустунуушкунну чорудуп, дүргедээшкинче кирери — кол айтырыгларның бирээзи.

Чер-даа, мал-даа ажылдарынга продукция будурериниң эпис түңнелдерин чедип алырда, бот-орулга-чарылгалыг бригада керээзин шиңгээдип алыры чугула. Мал ажылының адырынга эрткен чылын 7 бригада коллективтиг керээ-биле ажылдаан. Олар боттарының мурнунга салган сорулгаларын багай эвес күүседкен.

«Алдан-Маадыр» совхозта бригадир Монак-оол Хертектиң хойжу бригадазы чаш малдың төлүн камгалап алыр талазы-биле эки көргүзүглүг болган. 36 кадарчылыг хойжу бригада чыл түңнели-биле 163,8 муң рубль акшага чарыгдал үндүрер турган, 122,4 муң рубль акшаны чараан, 41,3 муң рубль акшаны бар аргаларны ажыглап турган, камнап алганнар. «Сүт-Хөл» совхозта «Сайыр» бригадазы чаш мал төлүн камгалап алыр талазы-биле база-ла багай эвес түңнелдерлиг болган. Чедиишкиннерни чедип алырынга бригадир Виктор Монгуштуң үлүү база эвээш эвес.

Үстүнде чижектерден алырга, бригада керээзинде көрдүнген бот-орулга-чарылга планныг онаалдаларны күүседиринге, орулгалыг ажылдаарынга идигни берген.

Мал ажыл-агыйында малдың уксаазын экижидер, эткир, сүткүр, дүккүр чоруун бедидер ажылдарже тускай мергежилдиг специалистериниң кичээнгей салбайн турары багай. Олар коданнарда хой, өшкүнү класстап ацылаарынче кичээнгей шоолуг салбайн турар. Кижи бодаарга, малдың өг-чүзүнүнүң, деңгелиниң аайы-биле ылгап үскен болза эки ышкаш. База ол ышкаш малчынарның хуу малын ацылаар болза эки, чүге дээрге хуу малдың бүгү-ле чарыгдалы совхоз малынга кирип турары билдингир болгай. Бо айтырыгларны хүниүн айтырыы кылдыр дарый шиитпирлевес болзувусса, бригадаларның бот-орулга-чарылга-биле ажылдаары берге болур.

Будурулгениң орулгалыг болурунуң бир кол барымдаазы — будурген продукцияның бот-үнези. Совхозтарда ону кудуладыр талазы-биле ажылдар чедир чоруттунмайн турар. Районда сүттүң бот-үнези план ёзугаар 56 рубль 63 көпеек турда, ооң херек кырында бот-үнези 78 рубль 96 көпеек болуп, 22 рубль 33 көпеек хөй болуп турар. Дүктүң бот-үнези план ёзугаар 947 рубль 15 көпеек, а херек кырында чарыгдап турарывыс 2000 рубль болуп турар. Херек кырында 1052 рубль 82 көпеекти арттыр чарыгдап турар-дыр бис.

Көдээ ажыл-агыйда дыка хөй четпестериниң чылдагааны удуртукчуларның болгаш специалистериниң экономика талазы-биле билиин доктаамал бедидеринче кичээнгей салбазында болгаш ажыл-агыйны чорударының депшилгелиг аргахевирлерин херекке албас, чүгле күрүнеге дужаар планын канчан, чооп күүседирин бодаар, үүп турар чарыгдалдарже, күш-ажылдың будурукчулуунче кичээнгей салбазындан болуп турар.

Ынчангаш удуртукчу кадрларның, специалистерин аттестациязын организастап, шылгап, экономиктиг билиниң деңнелин бедидерин чедип алыр ужурлуг.

Бо чылдан эгелээш районуң совхозтарында 32 мал бригадаларын, 4 сүт-бараан фермаларын бот-орулга-чарылгаже шилчиткен.

Эртем-техниктиг депшилгени кодээ ажыл-агыйга шиңгээдип, хөгжүдериниң база бир депшилгелиг аргазы бригада керээзи. Ону нептередири районуң экономиказын хөгжүдүп, быжыглаарынга улуг рольдуг болуп турар.

Ынчангаш кижи бүрүзү бодунуң ажылы; ооң эпис түңнелдери дээш ажылдаар болганда бот-харыысалганы улгаттырып, эде шүгдүүп тургустунар ужурлуг бис.

Д. ТЮЛЮШ,

районнуң агроүлетпүр каттыжышкынының кол экономизи.

БАР-ЛА АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛАП

Каа-Хем районуң «Совет Тыва» совхозунуң Шеңнелиг аттыг сүт-бараан фермазының коллективи — районда көскү ажылдыг, мурнакчы коллективтерниң бирээзи. Коллектив эрткен чылдың түңнелдери-биле социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседкеш, ол-ла темпизин суларатпайн, он ийиги беш чылдың ийиги чылынче бедик түңнелдер-биле кирген.

Фермада коллектив кежигүннеринге столовая, чунар-бажың хандырылгазын тургускан, Саанчылар шилчип турар график ёзугаар беш хүнүүг ажыл неделязынче шилчээн. Коллектив бүрүнү-биле бот-орулга-чарылгалыг. Бо бүгү эде тургустунуушкунуң эге базымнары көскү салдарны коллективтиг ажыл-ижинде көргүзе берген. Январь айның түңнели-биле 15 тонна сүттү күрүнеге дужаар тургаш, ону 19,1 тоннага күүседип, эрткен чылдың бо үезиниң деңнелиндеи 10 ажыг тонна сүттү сайгарып, сүт будурериниң күүселдезин база улгаттырганнар.

Коллективте саанчылар Анай Монгуш, Кара-Уруг Кувезин, Көк-Уруг Мижит-оол, Борбак-Кара Дочун-оол, Борис Хуналдай, калдарчылар Өнер-оол Монгуш, Көк-оол Мижит-оол эки ажылы-биле мактаттырып турарлар.

— Бистиң коллектививис бир айның түңнели-биле квартал планын күрүнеге сүт садар талазы-биле 43 хуу күүседип алдывыс. Ол биске план күүседир арганы быжыглаа-даа турза, сүттү немей будурери дээш демиселди ам-даа күштелдирер бис. Ферма ам хүнде үш катап инек саалдазын организастаарынче шилчээн. Оз чорук биске ам-даа бедиткен хүлээлге алырынга курлавыр болуп турар — деп ферманың үчётчиги Ирина Сендажи чугаалап турар.

А. Эниквенге удуртқан коммунистиг күш-ажыл коллективи ажылдың түңнелин бедидер дээш бар аргаларны ажыглап. Улуг Октябрьның 70 чыл ооң бедик чедишкиннерлиг утку-уур дээш кызымаккай ажылдап турар.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Партийжи амыдырал

КӨРГҮЗҮГЛЕРНИ УЛАМ ЭКИЖИДЕРИ-БИЛЕ

Бистиң «Улуг-Хая» совхозтуң коммунистери болгаш ажыд-ишчилери партияның XXVII съездизиниң болгаш ооң соонда болуп эрткилээн СЭКП ТК-ның Пленумларының шиитпирлеринге дүүштүр эде тургустунуушкунуң болгаш дүргедээшкиниң негелдезин ёзугаар ажыл-агыйга ону боттандырар дээш ажылдап турар. 1986 чылдың планныг онаалдалары бүрүү-биле күүсеттинген. Мал болгаш хову ажыл-агыйының ажылдакчылары боттарының планнарын боттандырган. Эң ылаңгыя хову ажылдакчылары тараа өстүрер талазы-биле багай эвес ажылдаанныр.

Съездиниң шиитпирлериниде кижи факторун идепкейжидери эң-не чугула черии эзелеп турарын айытқан. Ынчангаш «Улуг-Хая» совхозтуң хову ажылдакчылары боже база улуг кичээнгейни угландырган. Хову бригадирлериниге дуржулалыг, ажыл-агыйны эки билир кижилерни томуйлап турар. Ыдыгларга Баян-Кол хову бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг дагдыныкчызы Михаил Седийбенович Малбык-ооллуң болгаш Арыг-Бажы хову-трактор бригадазының бригадири Болат-оол Донгакович Тыртык-Караны, мал чеми белеткээр, аныяктар бригадазының бригадири Чыртак Дадар-ооллу хамаарыштырып болур.

Чер ажылының деңшилгелиг аргазы интенсивтиг технологияны бистиң совхозка бир дүгаар 1986 чылда эгелээн. Он арга-биле 500 гектар черге тараа культураларын тараан, бастырып кестиргеп. Оон ортумаа-биле 26 центнер дүжүттү алган. Арыг-Бажы бригадазы гадан 34, Баян-Кол бригадазы 24 центнер дүжүттү өстүргеп.

Интенсивтиг технологияның деңшилгелиг болганы моон көөрге-ле илдец-дир. Ынчангаш совхозта партия комитеди, дирекциязы бо чылын интенсивтиг технологияны 1500 га черге ажыглаар деп планнаан.

Совхозтуң шупту хову бригадалары бригада керээзин-биле ажылдап турар. Эң ылаңгыя мал чеми белеткээр хову бригадазы эрткен чылын бодунуң планын ийи катап ажыр күүсеткен. Нинти бригада ботторулга-чарылгалыг болгаш, кампалга, корум-чурум айтырының бригаданың чөвүлели долузу-биле харылаар. Ынчангаш корум-чурум үрээр таварылгалар чок болган.

Бригаданың иштинде эки ажылдыг трактористерге Виктор Чыртакты, Сергей Демир-ооллу болгаш оон-даа өске эштерни хамаарыштырып болур.

Партия комитеди болгаш совхозтуң дирекциязы эле тургустунуп, дүргедээшкин ёзузу-биле эрткен чылдың күскү дүжүт ажаалдазының үезинде планнаашкынны болгаш ажыл хуваалдазын хову-шөлдерге эрттирип турган. Кол болгаш ортумак звеновуң специалистери дүн-хүн чок хову-га ажылдап, социалистиг чарыштың түүнелдерин бригадалар төптеринге шалыпкын ёзу-биле чорудуп келген. Дүжүт ажаалдазы-биле катай савар ажаалдазы, күскү чер ыдарылгазын хары үтда чорудуп келдивис.

Дүжүт ажаалдазының үезинде амыдырал хандырылга айтырыгларынче кичээнгейни салып, механизаторларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш совхозта партия комитеди дараазында ажылдарны кылып чоруткан.

Аъш-чем-биле хандырылга эки, чунар-бажың, чурттаар чер болгаш кино-концерт көрүлдезин доктаамал организастап келген. Техниканың туруушкун чок ажылдаары-биле эдикчи мастерлерни, техниканы эки билир, ак сеткилдиг кижилер-биле хандырган. Аңаа хоочун механизаторлар Василий Таваакай, Чорба Оюн, Биче-ол Ховалыг оларны быжыглаан.

Кижи факторун идепкейжидери-биле дүжүт ажаалдазының үезинде комбайнерлерни тускай звеноларга чаргаш, звено удуртукчуларынга харыысалгалыг, хөй чыл ажылдаан, мурнакчы комбайнерлерни томуйлаан. Ыдыгларга Дойду Чаш-оол, Дыртык-оол Санмай-оол, Виктор Доспан дээш өскелер-даа хамааржыр. Оларның иштинден эң-не идепкейлиг, кижилерни шын удуртуп билир, кижизит талазы-биле бодун көргүскен Дойду Чаш-оолду демдеглеп каары артык эвес.

Бистиң «Улуг-Хая» совхоз мал, хову ажылындан өске, погаа өстүрер талазы-биле багай эвес көргүзүглерлиг болган. Ногаа бригадазы Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному Зинаида Толмачеваның удуртулгазы-биле ногаанның эки дүжүдүн өстүргеп. Эң ылаңгыя капуста, огурец, согуна, морковь, свекла бо адаттынган культураларны эң-не хойну ажаан алган.

Ногаа өстүрерине идепкейлиг киржип турар күш-ажылдың хоочунары Уйнук Биллжей-оол, Анна Кун, Мильда Аный багай эвес улуг-хуузун кириштиргеп. Чыл түүнелби-биле социалистиг чарыштың тиилекчилери Мильда Аный, Анна Кун, Биче-кыс Кызыл-оол суглар бистиң чуртувустуң Улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң Москвада делегелгезинге чорааш келгеннер.

Амгы үеде механизаторларның код сорулгазы 1987 чылда техниканың септелгези болгаш малчыннарже мал чеми сөөртүр ажыл болуп турар. Техника септелгезиниң талазы-биле жожут машиналарының септелгезин колдуунда дооскан, бо хүннерде тракторлар болгаш комбайнар септелгезинде механизаторларның ажылы шуудаан.

Бо талазы-биле ажылды Михаил Малбык-оол болгаш машина-трактор мастерскаяның эргелекчиви Даш-оол Бүдүп база кодээ ажыл-агый техниказының инженери Найдан-оол Доспан суглар удуртуп, организастап турарлар.

Сөөлгү үеде кандыг-даа ажылды кылырда, ооң шынарынче улуг кичээнгейни салыры кижи бүрүзүнүң хүлээлгезе. Ынчангаш совхозта септеттинген техниканы хүлээп алыр болгаш ооң шынарын хынаар тускай комиссияны ол агроном баштадыр тургускан. Ол-ла комиссия социалистиг чарышты организастап, ону үе-шаайда түүлээр талазы-биле ажылдарны база чорудуп турар.

Бистиң «Улуг-Хая» совхоз бо чылын бир-ле дугаарында Сенек суггарылга системазын долузу-биле ажыглап эгелээр. Ол дээрге 1100 га тарылга шөлү-дүр. Ооң иштинден эткен чылын 360 га черни ажыгдалга киирген турган, оон ортумаа-биле бир гадан 25 центнер суланы өстүрүп алган бис. Бо система амгы үениң техниказы «Брегат» деп суггарылга машиналары-биле ажылдаар. Ол машиналарга ажылдаар тускай машинистерни эткен чылын 6 кижини Саратов областка өөредип алган бис. Ол-ла кижилер бо чылын база аңаа ажылдаарлар.

Амгы үеде совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың январь 27-28-те болуп эткен СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң материалдарын болгаш аңаа СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары Михаил Сергеевич Горбачевтуң «Эде тургустунуушкун болгаш партияның кадр политиказының дугайында» илеткелги өөреним турарлар.

«Кадрлар кайы хире белеткеттингенил, оларның билигмедерелиниде амгы үениң эде тургустунуушкунунуң түүнелдери дыка хамааржыр» — деп, Михаил Сергеевич Горбачев демдеглээн болгай. Совхозта кадрларның билиин бедидер талазы-биле ажылдар кылдының эгелей берген. Совхоз директорундан эгелээш, хову-трактор бригадаларының бригадирлери, оларның ораламчылары шупту 7 кижи январь айда кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Кызылда билиг бедидер школазынга интенсивтиг технология болган дүрген хөгжүлде талазы-биле тускай белеткелди эткеш келгеннер.

Амгы үеде совхозтуң кол инженери болгаш погаа бригадазының звено удуртукчулары өөреним турар.

Бо ажылды моон-даа соңгаар тускай план ёзугаар уламчылары көрдүнген.

Нинти совхозта ажылчынарның зооветөөредилгези бригадалар төптеринге суббота санында эртип турар. Өөредилге эткен чылдарга бодаарга, багай эвес тургустунган. Бо талазы-биле түүнелдимай айда үндүрүп, малчыннарга, саанчыларга билиинин ийи-биле аттестацияны болгаш тускай классларны тыпсыны планнаттынган.

Совхозтуң ажыл-ишчилери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 70 чыл оюн төлептиг уткуур база он ийиги беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедишкиниг күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар.

Э. СЕРЕП,
«Улуг-Хая» совхозтуң партком секретары.

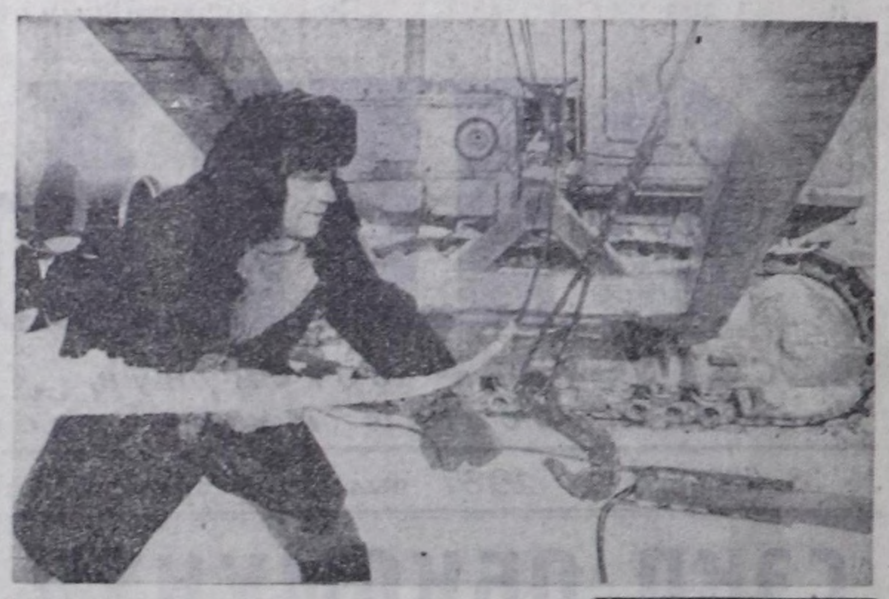

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII

съездизиниң делегаттары

ШИЛИП АЛГАН ОРУКТАРЫВЫС

Бир эвес Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Ф. Символоковтуң эткен ажылчын оруун картага дүжүрүп, чуруп алыр болза, оларны барымдаалап, чурттуң географиязын өөренип болур. Анатолий Филиппович «Дружба», «Альметьевск-Горький», «Сургут-Полоцк», «Ортаакы Азия-Теп», «Уренгой-Помары — Ужгород», «Ямбург-Елец», «Прогресс» — Ямбург — ССРЭ-ниң барыын кызыгаары» болгаш өске-даа хөй-хөй нефть дамчыдылгазының тудуунга киришкен. Ында бир онзагай ылгал — ооң бүгү ажылы хемнер-биле харылаалыг болуп келгениде. Состүң алыс утказын ёзугаар ол Волганы, Каманы, Чусоваяны, Сураны, Сылваны, Иргизни болгаш хөй-хөй өске-даа хемнерни кешкен. А Символоков — водолаз кижи. Ол суг иштинге 8 муң хире шахты эртиргеп. Чээрби беш ажыг чыл дургузунда ол ССРЭ-ниң Нефть болгаш газ үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң тудуг министерствозунуң системазында ажылдап турар. Бо чылдар дургузунда ол бүгү холушкак мергежилдерни шиңгээдип алган.

А. Символоков 1984 чылдан бээр «Востокподводтрубопроводстрой» трестиң суг-техниктиг ажылдарының № 4 эргелелиниң специализастаан комплекстиг бригадазын удуртып турар. Бригада экономиктиг шенелдеге киришкен. Ажылдың бүгү комплекизин —хоолайларны сөөртүп эккээринде эгелээш белен участокту дужаап бээрниге чедир коллективке бүзүрээн турган. А. Символоковтуң инициативазы ёзугаар ийи чыл бурунгаар бригада бот-орулга-чарылгаже шилчээн. Ол чорук бригадада ажылдап турар кижилерниң саныын үш катап кызырар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүдүн чартык катап бедидер арганы берген. Сут адааның траншеяларын чазыдырышкыннар-биле ажылдап кылырының чаа аргаларын шиңгээдип алыр талазы-биле бригадир идепкейлиг киришкен. Ол ажылы дээш аңаа ССРЭ-ниң УАЧД-ниң хүлер медалын тывыскан.

Символоковтуң бригадазы быжыг сагылга-чурумнуу-биле өскелерден ылгалдыг. Коллективте кадрларның ажылдан үнер, кирер чоруу чок. Бригадир, эргелелдиң профэвилел комитединиң кежигүнү кижи болгаш, Анатолий Федорович хөй үени болгаш кичээнгейни күш-ажылдың болгаш амыдыралдың байдалдарын экижидериниң айтырыгларынга үндүрүп турар. Эзлчежип кээп чурттаар суурнуң байдалынга бүгү-ле чүве чугула — продуктулар-биледаа, эптиг ажылчын хеп-биледаа, чурттаар өрээлдерге чылыг-биле-даа чогуур үезинде хандырылга ындыг болуп турар. Чоокта чаа А. Символоковтуң күш-ажылчы намдарынга база бир одуруг көстүп келген: Татарияның профэвилел конференциязынга ону ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVIII съездизинге баар делегат кылдыр сонгаан.

ЧУРУКТА: 40 градус соокта-даа ону ол үеде чугула хереглей бээр участокка турары бригадирге чаңчыл апарган.

М. МЕДВЕДЕВТИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫЛЫР ЧҮҮЛДЕР ТОДАРГАЙ

Тес-Хем лесничествозу бот-орулга-чарылга-биле ажылдаар бир бригаданы организастаан. Бригада он кижиден тургустунган. Олар ай, квартал планнарын күүседип турар.

Бо чылдың бирги кварталында ол бригада Самагалдайның уруглар албан черлеринге болгаш ортумак школаның башкыларынга 1000 кубометр оттулар токпакты белеткеп бээр. Кол ажыл-биле чергелештир бо чылын ыяш ажылагый черииниң ажылдакчыларының мурнунда арга-арыгны өртген камгалаар, төтчеглекчилериниң ыяш-дашты, ооң кат-чимизин кайы хамаанчок ажылаарын болдурбас дээш хемчеглерни алыры көрдүнген. Оон аңгыда 300 килограмм ажыг кат аймаан чыр, чайгаар үнген сигенни 160 тонныны белеткээрки база 50 га черге ыяш өзүмнерин болгаш чыжыргананы 5 га черге тарыырын планнаан.

Ук планның күүселдезин чедип алырда, чон ортузунга арга-арыг камгалалының талазы-биле агитмассалыг ажылдарны деңге чорудар, коллектив кежигүннери машина-техниканың, кыпар-чаар үүлдүң камналгазын база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниче, продукцияның шынарын экижидериниче угландырарын шиитпирлээн. Ынчангаш коллектив социалистиг чарышче Эрзиниң ыяш ажыл-агый черииниң ажылдакчыларын кыйгыргаан.

Т. КУНГА.

Каа-Хем районда «Улуг Октябрь» совхозтуң төвүнде эки ажылдыг пекарня бар. Ооң ажылдакчылары хлебти бедик шынарлыг кылдыр быжырарынче сагыш салып турар.

Ында ажылчыннардан Зоя Ыялан мурнакчыларың олуруунда. База бир ажылчын Валентина Калганова от салыр черде ажылдап, пекарняның ажылын шуудадырыңга кызымак үлүүн киирип келген. Бо эки ажылдыг пекарняның быжыргаан хлебин суурнуң чону эки деп үнелээр.

ЧУРУКТА: пекарня ажылчыннары Зоя Ыялан, Валентина Калганова.

ЧЫЛДЫҢ «КЕЛИР ЧЫЛЫН» ДЭЭР

Ачам Калдар-оол Куулар болгаш авам Бүрүткен Куулар — он уруглуг адаие. Олар — Дуржулга станциязының дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйының малчыннары. Хой ажылынга ажылдаа-ла 12 чыл эткен. Ол үе дургузуида планнарын чедишкиниг күүседип, шаңнадып, мактадып келгеннер.

Чаңгыс багай чүве — оларның кыштаанда электри четкизи ам-даа четпээн. Бо магалыг чаагай үеде электри чырыын кым ажыглаксавас боор. Ачам бо дугайында чыл санында биллдириишкиннер бижип, даргалар кыштагга келирге, айтырып-даа шаг болган. Харыызы «Бичии маанар, келир чылын киирти-тип бээр бис» дээр, ол-ла. Чылдың-на «келир чылдап» турда, дыка хой чылдар эткен ийин. К. КУУЛАР.
Таңды район.

МУРНУКУ ЧЫЛДАРГА ДЕҢНЭЭРГЕ

Районда чонуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң конторазы. Аңаа чеде бергеш, кол бухгалтер, коллективте партия эге организациязының секретары Валентина Сат-биле ужуражып, ажылжын чугаалашкан бис.

— Он ийиги беш чылдың баштайгы чылында багай эвес ажылдадывыс. 630 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп, чонга саарар планывысты 675 рубльге күүсеттивис. Бо дээрге, он бирги беш чылдың сөөлгү чылының көргүзүүнде 125 муң рубльдиң продукциязын ажыр бүдүргеивис болур. Район чурттакчызының бирээзинге-ле 7 рубль 80 көпеектиң ачы-дузазын чедирер планныг тургаш, 8 рубль 35 көпеекке чедиргеп бис —деп, ол таймылырлады.

Бо бүдүрүлге эргелели эткен чылдың түүнели-биле ачы-дуза чедиреринің планын 107 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүгениниден 8 хуу өстүргеш, районнуң бүдүрүлге организациларының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилээн. Олар СЭКП райкомунуң болгаш улус депутаттарының район Советиниң күүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Коллективке олла чедишкиннери дээш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң Кызыл тугун база тывыскан.

Бүдүрүлге эргелелиниң чамдык мурнакчыларының ажылы-биле база танышкан бис. Чижээлээрге, Оюу-Ооржак коллективте хоочун дааранык-чы. Ол эткен чылын 3600 рубльдиң продукциязын бүдүрер планын 4000 рубльге күүсеткен. Баш таарыкчызы, комсомолчу кыс Марта Донгак доктаамал багай эвес ажылдап келген. Чурук тыртырып ажылдап турар Людмила Монгуш 29 муң рубльдиң ажылын кылыр турган, планын 30 муң рубльге күүсеткен. Быжыкчы Александр Монгуш мергежил ийи-биле район чемпиону кожааның эдилекчизи болган. Ону СЭКП райкому болгаш райкүүскому хүндүлел бижик-биле шаңнаан. Чондан чагыглар хүлээп алыр пунктунуң эргелекчизи Федосия Монгуш эткен чылдың түүнели-биле районнуң хүндүлел самбыразыче кирген.

Коллективтиң эки ажылдаарынга чүү дузалаанын? Бо айтырыгга харыыны бүдүрүлге эргелелиниң начальниги В. Б. Монгуш берген.

— Кижи бүрүзү күш-ажылды чаа ёзу-биле эде көргеп. Ажылга хамаарылга экижээн. Планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгезин күүсеттирбейн турар кижи чок. Коллектив кежигүннери чаңгызы хойу, а хойу чаңгызы дээш ажылдап турар. Эткен чылдың түүнелиниде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 11 хуу өскен. Продукция бүдүрериниң бот-үнези планда көрдүгениниде 07 көпеекке, а эткен чылдың көргүзүүнде 12 көпеекке чиигээн. Ол-ла хире продукцияны бүдүрериниге фонд эгидилгези 1 рубль 08 көпеек болган. Бистиң байдалывыска бо багай эвес көргүзүг-дүр.

Эргелелдиң чондан чагыглар хүлээп алыр үш пунктузу бар. Ол пунктулар база эткен чылын чыл планын багай эвес күүсеткеш, чаа чылче тура-соруктуг кирген. Ылаңгыя Торгалыг суурда Екатерина Монгуш эргелекчилээн пункт чонга ачы-дуза чедирилгезиниң аргаларын хой янзы ажыглаан турган, чыл планын 116 хуу күүсеткен. Коллектив кежигүннери он ийиги беш чылдың ийиги чылында арга-курлавырларын удам магадыладыг ажыглаар сорулгалыг. Улуг Октябрьниң 70 чыл болур оюн күш-ажылчы чедишкиннерлиг уткуурун хүлээнген ажылдап турар.

М. ДАНЗЫН.
Өвүр район.

Партийжи амыдырал: дуржулганың адрестери

УДУРТУКЧУ КАДРЛАРНЫ БЕЛЕТКЭЭРИ

Азовта ортика-механика заводунуң коллективи ортумак звеноның удуртукчуларын кижизидериниче кичээнгейни угландырган. Ында партия организациязының инициативазы-биле кадрларны шилип алырының болгаш таарыштыр тургузарының системазын шиңгээдип алган. Мастерниң, участок удуртуучузунуң, цех начальнигиниң болгаш ооң оралакчызының албан-дужаалынга ажылдаар кижилерни чүгле хөй-нинтиниң чогаадыкчы конкурузунуң түүнелин барымдаалап бадылап турар.

Ол конкурска дээди болгаш тускай ортумак эртемниг коллектив кежигүнү кижи бүрүзү киржип болур. Албан-дужаалын бедидери-биле бир янзынын экзаменни тудар специалист кижи заводка планнаашкынны чорудар болгаш бүдүрүлгени эргелеп баш карар, материал-техниктиг хандырылга, кадрлар-биле ажыл, а ол ышкаш күш-ажыл хоойлузунуң талазы-биле биилин шылгадыр.

— Конкурстуң ооң дараазындагы үе-чадазында экспертниң эң эки үнелээшкинин алган кижилер, киржир болгаш ажылдаар дээн албан-дужаалынга стажировканы эртер —деп, заводта партком секретары В. Черкасов чугаалаан. Экспертниң ролюн удуртукчулар, экзамен дужаар кижинин өөрү болгаш ажылчынар күүседир. Комиссияга партия комитединиң болгаш комсомол организациязының телээлекчилери база киржир. Удуртукчу бооп ажылдаарыбиле депшиткен кижиниң моральдыг, ажыл-агыйжы болгаш политиктиг шынарларынга түүнел шиитпирни күш-ажылчы коллективи үндүрер. Удуртукчу болур кижиниң мергежиличе-даа бедик бооп, өске мөзү-шынары четпес болза, оларны конкурска киириштирбес. Кижиге үнелээшкин бээрде коллектив барык часпас деп чүвеге бүзүрээн бис. Конкурс эткен болгаш цехтер начальниктеринде, улуг мастер болгаш мастер албан-дужаалдарда томуйлаткан кижилер боттарының хүлээлгелерин эки күүседип турар деп, партком секретары уламчылаан. Ынчангаш ажылга депшидер кандидаттарны шилип алыр үеде база оларны ажылдадыр дээн албан-дужаалга белеткеп турар үеде частырыг болбайн турар. Организакчы болгаш кижизидикчи ажылды бодунга бедик негелдериг болуру-биле холбаштырып шыдаваа, улуг албан-дужаалдарга ажылдаксаар кижилериниң оруун дуглаан.

— Конкурстуң киржикчизи кижи стажировка үезинде хойну билип алыр—деп, цех начальнигиниң оралакчызы В. Фролов чугаалаан. Фроловту бо албан-дужаалга конкурс комиссиязының, цехтиң партия болгаш профэвилел организацияларының сумелээнин ёзугаар ооктта чаа томуйлаан. Владимир Алексеевич экзаменни чедишкиниг дужааган болгаш эксперт комиссиязының бедик үнелээшкинин алган болгаш эки чаартыкчы деп бодун көргүскен. Он партия, комсомол, профэвилел организацияларынга соңгулдалыг ажылдарга база үр ажылдаан кижи. Цехтиң практикант-начальниги ниге алды ай ажылдаан. Ол завод директорунуң оралакчызының бүдүрүлге талаы-биле бадылаанын тускай план ёзугаар дагдыныкчының удуртулгазы-биле ажылдаан турган. Хүн бүрүде цех начальниги ниң кабинединге кирип, янзы-бүрү айтырыгларны чугаалажып көөрүнге болгаш шиитпирлээринге киржип турган, бодунуң удуртукчузу-биле кады кандыг-даа деңнелдиң хуралдарынга олуржуп, цехтиң ажылын анализтеп, кадр талазыбиле айтырыгларны шиитпирлээринге киржип турган. Оон соонда цехтиң ажылының дугайында рефератты бижээн, ону парткомга чугаалажып көргеп. Ук хуралды Фролов ам-даа утпаан. Хурал чымчак байдалга эртпээн. Стажировканы чедишкиниг эткен специалиске харын чөптүг негелделери болгаш күүсеткиннерин кылган. Цех начальниги ниң оралакчызы ам эки ажылдаа турза-даа, аңаа берген чагыгларны ооң канчаар күүседин турарын партком доктаамал контрольдан турар.

— Цехтер болгаш кылдистер удуртукчулары партия организациязынга калбаа-биле дааныып, ажылчыннарың бодалдарынга ынанарлыг, оларның хереглелдерин кичээнгейлиг көөр апарганнар — деп, партком секретары В. Черкасов уламчылаан. — Ынчалзадаа удуртукчу кадрлар болгаш инженер-техниктиг специалистер талазы-биле бүгүле чүүлдерни кылып шыдаткан бис дээр болза, частырыг болур ийик. СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунга айтып, анализтээн четпестер бисте ам-даа бар. Удуртукчуларның күш-ажылчы коллективтерге отчёттарын ховар организастап турар бис. Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр, социал чамдык айтырыгларны шиитпирлээр ужурлуг бис. Бо хүннерде биске эң-не чугула чүве — эң ажыктыг шиитпирлерни дилеп тыварын болдуур, бодалдарны ажык солчуруңга чедирер болгаш амгы үениң негелдериниң деңнелинге чедишкиниг ажылдаарын хандырар шак ындыг моральдыг климатты күш-ажылчы коллективке тургузары болур.

В. БОНДАРЕНКО,
СЭТА-ның корр.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хей чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмнөзээнинде «Күш-ажылдың хоочунуң» медаль-биле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Валентина Петровна **Абрамова** — республика эмнелгезиниң килдизиниң медстатистиги.

Нина Фёдоровна **Аир** — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күркомитединиң радиотелетөвүнүң ажылдакчызы.

Фаина Николаевна **Барахтаева** — республиканың радиотеледамчыдылга төвүнүң килдизиниң экономизи.

Валентина Алексеевна **Бартан** — Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң инспектору.

Виктор Александрович **Бархатов** — Кызылдың автоорук техникумунуң гаражының механиги.

Владимир Петрович **Бачин** — Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитединиң инспектору.

Мирон Георгиевич **Валев*** — пассажирлер аргыштырар АТБ-ниң слесары.

Полина Самойловна **Высочинская** — № 3 ортумак школаның башкызы.

Лидия Александровна **Гавриченко** — улус депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң улус өредиглиг килдизиниң ясли-садтар талазы-биле экспедитору.

Алина Дмитриевна **Жебрепова** — республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

Василий Васильевич **Журавлёв** — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күркомунуң даргазының оралакчызы.

Николай Андрианович **Золотухин** — «Кызылагроулетпүртранс-2» транспорт бүдүрүлгезиниң слесарь-сантехниги.

Семён Петрович **Зубков** — Кызылдың харылзааның ажыглал-техниктиг участогунуң начальниги.

Галина Афанасьевна **Иванова** — «Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунуң шеверлекчилер бригадири.

Антонина Ивановна **Инаева** — «Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунуң шеверлекчилер бригадири.

Фотей Иванович **Килин** — Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы.

Нина Степановна **Колодкина** — «Довурзак» ательениң мастери.

Иван Толаевич **Комбу** — Кызылдың уран үүл училищезиниң башкызы.

Александра Георгиевна **Кривоус** — Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң инспектору.

Александр Антонович **Кузьмин** — «Кызылагроулетпүртранс-1» автобүдүрүлгениң чолаачызы.

Алевтина Ивановна **Лепёшкина** — республика эмнелгезиниң эмчизи.

Фёдор Нифонович **Махаров** — Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң албан черииниң нормировщиги.

Серед Даваевич **Монгуш** — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күркомитединиң радиотелетөвүнүң чолаачызы.

Вера Сергеевна **Назарова** — № 6 дузалал школазының башкызы.

Валентина Романовна **Остапец** — Кызылдың күрүнеениң педагогика институдунуң улуг библиографы.

Николай Борисович **Павлючек** — пассажирлер аргыштырар АТБ-ниң начальниги.

Ангелина Леонидовна **Пахорукова** — № 6 дузалал школазының башкызы.

Федосья Петровна **Плажутина** — хоорайның ИХК-ниң таңнылыл черииниң контролёру.

Нина Григорьевна **Попова** — Кызылдың күрүнеениң педагогика институдунуң улуг башкызы.

Валентина Константиновна **Ростовцева** — «Чечек» ательениң бызыкчызы.

Эдуард Янович **Рундальцев** — «Кызылагроулетпүртранс - 2» автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Бичен Онургуевна **Салчак** — № 2 ортумак школаның башкызы.

Пётр Михайлович **Самороков** — СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

Сенденмаа Алексеевна **Сат** — № 2 ортумак школаның башкызы.

Валентина Егоровна **Соколова** — уруглар бажыңының логопеди.

Александр Григорьевич **Солодов** — «АвтоВАЗтехобслуживание» республика төвүнүң слесарь-моторизи.

Мария Дмитриевна **Тонких** — чунар-бажың болгаш хеп чуур черлер комбинадының ажылчыны.

Валентина Михайловна **Тунова** — Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң албан черииниң экономизи.

Петр Фёдорович **Холтобин** — Тыва АССР-ниң Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелениң автобазазының чолаачызы.

Мария Ивановна **Чараш-оол** — № 3 ортумак школаның башкызы.

Дмитрий Георгиевич **Черкашин** — «Туваобувьбыт» бүдүрүлге каттыжышкының мастери.

Николай Фёдорович **Чистюлин** — Тываның автосептелге заводунуң чурукчузу.

Ооржак Самбаевич **Чолбеней** — Тываның хөгжүм-шин театрының артизи.

Мария Зиновьевна **Шадрина** Кызылдың уран үүл училищезиниң ажылчыны.

Алевтина Петровна **Шмакова** — улус депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң улус өредилге килдизиниң кол бухгалтериниң оралакчызы.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Ывыйган Анзатовна **Анзат** — «Бай-Тал» совхозтуң малчыны.

Иван Донгакович **Бойдас** — СЭКП райкомунуң чолаачызы.

Чылбак Хомушкуевна **Далай** — «Бай-Тал» совхозтуң малчыны.

Дадар Эки-Ламаевна **Дарыг-Хөө** — Шуй ортумак школазының чанында интернаттың техажылчыны.

Дак Дилгижекович **Донгак** — «Тээли» совхозтуң партком секретары.

Шожут Салчаковна **Донгак** — «Бай-Тал» совхозтуң инекчизи.

(Уланчылыг)

БЕЛЕТКЕЛДИИН КӨРГҮССЕ-ДАА...

Мөнгүн-Тайга районунуң ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозунуң малчыннары кыштаглаашкынының шылгалдазын ам эрттирип турар. Оларда байдал кандыгыл дээрзин сонуургаары-биле ук ажыл-агыйның № 1 бригадазынга чеде берген мен. Хой оолдаашкыны ында түлүктээн, 20 коданда 7989 хой кыштап турар, 5600 ажыг баш хой бо чылын төрүүр ужурлуг. Амгы үеде барык 4000 хире хой оолдаан, хураганы менди.

Ук бригаданың удуртукчузу Назын-оол Аракчаевич Саая анаа бригадирлеп беш чыл ажылдаан, дуржулгалыг эштериниң бирээзи. Ук бригада эрткен чылдың планныг онаалдалар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүселдезин чедип алыр талазы-биле мурнакчыларының одуруумда киргеи. Ынчангаш үгле совхозта эвес, районда эки көргүзүглүг коллективтериниң санында база катап киргеи.

Улуг Октябрьның 70 чылынга уткуштур Н. Саая удуртканы бригада бедиктен социалистиг хүлээлгени алган. Төрүүр үүс баш хойдан 86 хурагандан кудулатпас, бир тыва хойдан 1.2 кг дүктү кыргыыр, мал бажының камгалалын 98 хуудан эвээжетпес — бригаданың сөзү ол.

Кыштаглаашкын байдалы Белде нарын болду. Бо чылын хар улуг дүшкен, соок дыңзыг. Сөөлгү үеде когурум дат база хадаан. Ынчалза-даа оруктарны, одарларны хардан аштаар сорулга-биле совхоз дирекциязы тракторну чорукан. Нигиниң малын кыштан хүр-менди ажырар дээш бригада кежигүннери шудургу ажылдап турар. Ылаңгыа ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Б. Д. Тейниниң, Мочак-оол Биче-оолдун, Николай Иргиттиң, Көк-Урут Хертектиң, комсомолчулар Владимир Даржаевың, Сыын-оол Самбыр-оолдун болгаш өскелериниң-даа коданнарында байдал эки. Хоочун хой-жулар кыштаглаашкынының шылгалдазынга эки белеткелдиин көргүзүп, коданнарже кичээнгей базып, суланы дүжүргеи, движоктар дузазыбиле чырыкты малчыннар ажыглап турар.

Ынчалза-даа болза бригаданың ажылында ам-даа чедир шиитпирлээр күүлдер бар. Оларны чүл дээрге, сакманчыларны четчелеевээн. Ооң уламыдан чамдык малчыннар четтикпейн турар. Суг-биле хандырылганы база чогумчалыг дээрберге, Быжыглаан ийи машинаның бирээзи үрелген.

Чамдык малчыннарың кажааларының ишти сугланып турар. Ооң уламыдан малдың чаш төлү соокка алдып аарын, хорап турары чажыт эвес. Совхозтуң специалистери мыдыг коданнарже кичээнгей салыр ужурлуг.

Бо четпестериң үнүп турар чылдагааны — совхозта-даа, бригадада-даа коллективтиг керээни шиңгээтпейн турары деп бодаар мен. Чогум моку эрткен чылдың эгезинде-ле шиңгээдир деп шиитпир үнген, бүгү бригадаларга даалгаларны-даа берген турган. Ажыл-херек ооң-биле ара соксаан. Тускай эртемнилер, бригадирлер ол ажылды эвээнге чедирбээн.

Партия чаа бөлүк-биле ажылдаарынче кыйгырып, ажылды эде тургузарының чугулазын демдеглеп турар бо хайныышкынныг үеде ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң удуртукчулары база ай-даа шүгдүнер ужурлуг.

С. ОЧУР,
райкүүском даргазының оралакчызы, райплан даргазы.

МАЛЧЫННАРГА ДУЗАЛАШКАН

Өвүр районда Хандагайты суурнуң албан черлериниң, организацияларының күш-ажылчы коллективтери районуң совхозтарынга дуза чедирери-биле тускай үнүүшкүннерни график ёзугаар кылып, кыштаглаашкынны хүр эрттиреринге шеф дузазын чедирип турар.

Николай Монгуш удуртканы шефчилер хойжулар Дүмей-оол Кара-Салдың болгаш Дыртык Ооржактың коданнарынга боттуг дузаны чедиргеи. Шефчилер коданнарның девискээрин аштап арыглаашы, кажааларның көрженин коптаргаш, келир чылын ажыглааринга белен кылдыр чугаладыр чаргаш, малчыннарга чыып бергеннер. Кажаа иштиниң хоюг өдээн эшкеш, тускайлаан өдек кажааларынга урганнар.

Шефчилер хундүүгү ажылын дооскаш, кежээ кожахелбээ малчыннарны чыгаш, район иштинде мурнакчы коллективтериниң ажыл-ижиниң болгаш оларның канчаар эде тургустунуп, ажылдап турарының дугайында лекцияны кылган.

Даартазында Дыртык Ооржактың коданында кажаа-хорааның коптарылгазын дооскаш, малчыннарга чурт иштинде болуушкуннар болгаш делегей байдалының дугайында солун лекцияны эрттиргеннер. Малчыннар шефчилерге өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Н. ТЮЛЮШ.

Делегей медээлери

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

СОФИЯ. Эрткен чылын Совет Эйилели биле Болгарияны харылаштырып турар найыралдың агаар, демир-орук болгаш далай орүү-биле 32 миллион тонна чүүкту көөртүп дажыглаан. Бо бедик түңнел транспортчуларның бот-боттарынга дузазының, далай болгаш хем, чүүгүнүң адырынга кады ажылдажылганың ачызында чедип алдынган.

Ак-көк оруктарда кады ажылга эвээш эвес дуржулга мөөнеп алдынган деп, БУР-нуң транспорт министриниң оралакчызы Эмид Захариев СЭТА-ның корреспондентизиге интервьюзунга чугаалаан. Совет-болгар иниитилелдиң «Дунайтранс» коллективи он чыл хире чедиишкиниг ажылдап келген. Баржаларның коштары, «Ро-ро» хевириниг суднолары чылдың-на Дунайны кежир көдээ ажылагый техниказын, ногааны болгаш кат-чимисти, руданы, дилдирин каан ыышты, автомобильдери, өске-даа чүүктерин чедирип эккеп турар.

ССРЭ биле БУР-нуң арызынга транспорт чедирилгезинге кол рольлу Варна-Ильичевск арааның далай паромунуң комплекизиниң коллективинге овазын турар. Оны таварты чылдың-на 4,5 миллион тонна хире чүүк чедиртиниг турар. Комплекстиң ажылдап келген чылдарының дургузунда порт ажылдакчылары судноларны баар, кээр рейстериниг үезин дөрттүн бирэ хирезинге кызырган, оларның хөй чүүк көөртүр аргазын улгаттырган. Ындыгда болза, эвээш эвес «кызыы черлер», оларның иштинде демир-орукчуларның болгаш далайжылларың арааларында дугуржун албаан үүлдери тыптып кээп турар. Бо айтырыгны шиитпирлээри-биле транспорт алырынга 1990 чылга чедир ССРЭ-биле кады ажылдажылганы болгаш интеграцияның адырлар программазы Болгарияда хүлээп алдыган. Кады чорудуп турар ажылдың ам бар апаргаан дуржулгазын калбаа-биле ажыглаарын, бүгү транспорт звеноларын таарыштыр тургузарынга харылаааның чаа чепсек-херекселдерин шиңгээдип алырын ол баш удур көрүп турар. Демир-орукчуларның, чүдүрүкчулериниң болгаш далайжылларының ажыл-хереклериниң дугуржулгалыг болуруна шаптыктап турар ведомстволарның болгаш өске-даа чер-дериниң мөөндактарын чайлаадыр талазы-биле дидим болгаш шиитпирлиг бызымнар ам херек дээрзин Э. Захариев демдеглээн.

(СЭТА).

ОТЧЁТТУГ ХУРАЛДАР

БУДАПЕШТ. СЭТА-ның корреспондентизи Александр Кузьминниң дамчытканы болза: Венгр Социалистиг ажылчын партииниң эге организацияларында харысалгалыг политиктиг кампания эгелээн. Бүгү чуртта партииниң отчёттуг хуралдары боор турар. Ында коммунистер эрткен чылда боттарының ажылының түңнелдерин үндүрүп, бо чылдың сорулгаларын тодаргайлап турарлар.

ВСАП-тың XIII съездизиниң чурттун социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедиринче угланган шиитпирлерин херек кырында чайгылыш чокка боттандырып чорударынга партия организацияларының идепкейлиг чоруун бедидери хуралдарның киржикчилериниң кичээнгейинин төвүнде турар. Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү болгаш продукцияның шынары дээш чарыштын мурнуку одуругларынга турары коммунистерниң сорулгазы деп, партия өгеп турар.

Амгы отчёттуг кампанияның үезинде камналга курлавырларын тыварының, бо чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинин планын челиишкиниг күүседириниң айтырыглары онза черии эгелеп турар. ВСАП ТК-ның ноябрь (1986 ч.) Пленумунуң доктаалы Венгрияның ажылчы чонарын олче угландырып турар. Күш-ажылчы коллективтер үлетпүр бүдүрүлгезинің кылыгларын бүдүрүп үндүрерин 2—2,5, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин 4,5—5,5 хуу өстүрер, чиг эттиг болгаш энергияны чогумчалыг ажыглаар талазы-биле ажылдарны калбартыр ужурлуг.

Эгелээн политиктиг кампания-биле холбаштыр отчёттуг хуралдар — партийжи демократияның чугула шуулганы болур деп, ВСАП ТК-ның органы «Партэлет» журнал онзалап демдеглээн. Оларны шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел ёзузу, венгр иниитилелге сонуургалдыг болуп турар айтырыгларны шиитпирлээринге ажыл-херекчи хамаарылга онзалап ылгаар ужурлуг. Ол чорук социалистиг тургузуушкинин оруу-биле Венгрияның бурунгаар чайгылыш чокка хөгжүүрүнге арганы бээр.

МЕДЕГЛЕЛ

БУЭНОС-АЙРЕС. Оппозиция хөделиишкиннериниң чангыс эптиг болуру — Пиночеттиң диктатуразын дужур октаарынга болгаш Чилиге демократияны катап тургузарынга шиитпирлиг негелде болуп турар. Чурттун чөн үзелдиг оппозиция партияларының чили найысылалда тараткан медеглелинде ол дугайын айыткан. Чуртка эрге-чагырганы хевээр арттырар сорулга-биле сөөлгү үеде шериг-фашист ёзу-чурумнуң баш удур хүлээп көргени политиктиг кажарлаашкынарын документиде ат салган он партияның төлээлекчилери, ооң иштинде коммунистер, социалистер болгаш чөн үзелдиг христианнар сойгалап, илереп турар.

Диктатураның чоокта чаа хүлээп алганы «политиктиг инициативаларыга», чижээ, «политиктиг партиялар дугайында хоолу» деп адап турары үүлге удур чангыс аай фронт-биле туржурунуң оппозицияга болгаш бүгү чили улуска кыйгырыы медеглелде киргеи. Диктаторга удур бүгү улусчу демселдиң авангардында хөделип чоруп турар дешилгелиг партиялар болгаш организациялар мурнуку хевээр-ле хоойлудан дашкаар туруп турар болгаш каржадошкун истеп сүрүүшкүннерге таваржып турар үеде. Пиночетке дыңзангыр бараан болган барын үзелдиг политиктиг бөлүглежиишкиниерни ажык болдурарын ол көрүп турар.

(СЭТА).

УДУРЛАНЫЫШКЫН

ДЕЛИ. Каттышкан Штаттарның ээлчеглиг ядролуг шенелдеин эрттиргени боо-чепсекти эндере бүдүрериниң чаа өскүдүлгезин көргүзүп турар деп, тайбыңның болгаш эп-сеткил каттыжылгазының бүгү-индий организациязының ында таткан медеглелинде демдеглээн.

КАНБЕРРА. Каттышкан Штаттарның ээлчеглиг ядролуг чазылдырыышкынны чорутканын Австралияның даштыкы херектер министри Уильям Хэйден сойгалаан. «Оларны кым-даа чорудуп турар болза, ядролуг боо-чепсектиң кандыг-даа шенелдезинге удур австрали чазак туржуп турар» деп, ол СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Ядролуг шенелделерге бүгүнү хаара туткан хоруушкүн дугайында кереэни чарыш алыры эргежок чугула деп, У. Хэйден демдеглээн. Чүгле ындыг арга-биле кижи төрелгетении ядролуг айылдан чайладып ап болур.

(СЭТА).

ҮЛЕТПҮРНҮҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

АДДИС-АБЕБА. Эфиопияның чазаа иштики чиг-эт курлавырларының ажыглалдына үлетпүрү эде тургузарының калбак программазын чорудуп турар деп, улуг бүдүрүлгелериниң болгаш бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерни национализастаанының эдлечлиг чылы-биле холбаштыр парлаан үлетпүр министерствозунуң медеглелинде чугаалап турар. Ооң-биле кады бүдүрүлгеге эртемниң чедишкиннерни шиңгээдип алырынга улуг кичээнгей салдынар деп документиде демдеглээн.

Амгы үеде Эфиопияда 140 завод болгаш фабрика ажылдап турар. 1976 чылда оларны национализастаанының үеанде чүгле 87 бүдүрүлге турган. 1984-1993 чылларда чурттун экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң он чыл планы үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин үш катап улгаттырарын баш удур көрүп турар. Индустриалдыг хөгжүлдениң айтырыгларының талаазы-биле чоокта чаа болган бирги национал симпозиумга чаа заводтарны болгаш фабрикаларны тудуп тургусканының күсели-биле үлетпүр бүдүрүлгезиниң немей өзүлдезиниң дөрттүн үжү кезээн, а ооң ыңай дөрттүн бирин — ам ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаарты кылганының болгаш калбартканының күселиби-биле чедип алырын планнап турарын демдеглээн.

Эфиопияның индустриалдыг күчүзүн быжыглаарынга улуг салдарны социалистиг чурттар көргүзүп турар. Энергетика, машина тудуу, постаамы бүдүрүлгези — чурттун кады ажылдажылгазының социалистиг дем каттыжылгазының күрүнелери-биле чедиишкиниг хөгжүп турар үлетпүрүнүң чүгле чамдык адырлары ол-дур.

(СЭТА).

ФЕСТИВАЛЬГА УТКУШТУР

ГАВАНА. СЭТА-ның корреспондентизи Сергей Кутиковтуң дамчытканы болза: Октябрының социалистиг Улуг революциязының 70 чыл ооңга турасканаатканы куба болгаш совет аныяктарының ам болур 4-кү фестивалының киржикчизи болур эрге дээш чарыш Хосталга ортулуунуң аныяк оолдар болгаш кыстарының аразында эгелээн. Бо чылдың октябрь-ноябрьда Пинар-дель-Рио можуга болур ол фестивальга ССРЭ-ниң болгаш Кубаның аныяктарының 200 ажыг төлөөлекчилери киржир.

Аныяктарның ужуражыышкынының кол темаларының бирээзи 1987 чылдың апрельде ВЛКСМ-ниң болгаш Аныяк коммунистер эвилелиниң (АКЭ) болур съездилериниң шиитпирлерни чугаалажыры болур деп, Пинар-дель-Рио можунуң АКЭ-ниң бирги секретары Модесто Маури журналистер-биле беседа үезинде чугаалаан. Ол дискуссиялар үезинде шуулганың киржикчилери амгы үениң чугула айтырыгларының талаазы-биле сайаа-оналын солчурдар. Фестиваль үезинде ийи чурттун аныяк салгалының амыдыралын көргүзүп турар фото-делгелеги, ССРЭ-ниң болгаш Кубаның бот-тывынгыр болгаш профессионалдыг коллективтериниң концерттери организастан чорудар.

КҮЧҮЛЭЭШКИННЕР

ХАРАРЕ. Иоханнесбургтан дыңнатканы-биле алырга, Мурнуу Африка Республиканың улуг үлетпүр төвүнге аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш төрелдешкек профессиялардың ажылчыларының африка эвилелиниң конференциязының чапсар үезинде кудумчуже үүн келген болук киржикчилерни ак расист боолаан. Активчи Иохан Тшабалала өлүрткеи, каш өжи балыглаткан. Мурнуу-Африка профэвиледдериниң конгрессиниң төлөөлекчизи чоокта чаа мооң-биле дөмей байдалда каргыс шагдаа агентилериниң террорушка удур харыы болган.

(СЭТА).

АДР. Афган ажыл-ишчилер солуннарының помер бүрүзүнүң чырыкче үнерин четтикпейн манап турарлар. Оларның бөдүүн сөстери, чурттун удуртулгазының тайбың инициативазының дугайында шын кымны-даа сагыш амыр арттырып кагбас.

ЧУРУКТА: национал эптежилге дугайында солуннарның материалдары-биле Балх провинциязындан келген тараачыларның таныжып турары. Г. НАДЕЖДИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ЧУГААЗЫ

МАНИЛА. Филиппиниының президентизи Корасон Акино медеглел кылган. Ында ол чурттун чаа конституциязының төлевилелин ёзугаар болган бүгү чонуң бадылаашкынының түңнелдеринге ханы сеткил ханыышкыны илергейлээн. Эрткен бадылаашкын филиппини улустун политиктиг доктаамал чорукче изиг чүткүлүн көргүскен деп, К. Акино медеглээн. Бүгү чонуң бадылаашкынының баш удур үндүрген түңнелдери оларның хөй кежиниң үнүбиле чаа код хоойлуунуң төлевилелин хүлээп алганының дугайын херечилеп турар. Бадылаашкын иниитизи-биле чуртка оожум, тайбын байдалга эрткенин, а киржичилериң саны бүрүткеттирген бүгү соцгукчуларның барык 76 хуузу болуп, баш удур даап бодаашкыннарны дыка ажа бергенин президент демдеглээн.

Түңнелинде үндүрген медээлер ёзугаар алырга, чижээ, филиппин улустун бежиниң дөргү конституциниң төлевилелин деткээн болуп турар. Филиппиныга политиктиг байдалды болгаш дүшкүүрлүг чорукту улам ханыладырыче идегел салып турган барын үзелдиг буржуаз оппозициниң планнарынга бадылаашкынның түңнелдери шыңгыы согуну таварыштырган.

(СЭТА).

Кадыкшыл — иниитилелдиң байлаа

АМ КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

Район эмнелгезиниң бухгалтериязындан мыдыг сан-чурагайны билип алган бис. Эрзинде каът эмнелгениң септелгезинге чыл санында-ла кижи күжүн мөөнеп, эвээш эвес акша-хөрөнгини үндүрүп турар. Аная ыяш, туйбу болгаш өске-даа тудуг материалдарын киирип-ле турар. 1985 чылда 15 муң рубльдин, эрткен чылын 14 муң рубльдин үндүрген.

Түңнел кандыг болганыл? Эмнелгениң иштя ам-даа таарымчалыг эвес. Даштындан безин илдеп. Бажының соңгаларын хыраа туда берген. Ооң кылыны чамдык черлерде бир сантиметрже чоокшулаар чыгы, өрээлдериң иштинде хүн чырыы бүрүнү-биле чедип шыдавас, коридорлар, өске-даа черлер карангыланчак, хүндүсдаа болза, электри чырыын ажыглап болгу дег.

Өл-шык болганындан, дээвиирден дамдылаар чыгы. Агар-даа, капитал-даа септелге херек болуп турарын бухгалтерия-даа ажылдакчылары, кол эмчи-даа, эмнедип турар кижилер-даа чугаалап турар. Бир эвес бо дугайын хандыр көөр чүве болза, айтырыг чүгле септелге дугайында эвес. Объектини төлевилелдиң кол негелделерин-даа барымдаалавайн, шынар дугайын-даа херекте албайн буу-хаа ёзу-биле дужаагаш, ажыглалче киирипкен хире.

Бажың иштин кежилдир агаар тыртар вентиляцияны кылыры төлевилелдиң тудуунда көрдүнген турган, ынчалзада ону тудуп кылбаан. Ол чокта стационарда эмнедип турар аарыг кижилериң кадыынын байдалынга чогумчалыг эвес. Өрээл иштинин агаары турнугуп, хирленип турар. Вентиляцияны кылып чорударынга сес муң рубльдин ажылын кылыры негеттинер. База ол ышкаш эмнелгениң шалазын чаа линеолум-биле шыварын негеттиниң келген, ооң сметада көрдүнгеи өртээ 7379 рубль.

Эмнелге комплекизи изиг суг-биле хандырылмаан. Изиг суг оруктарын өрээлдерде киирген, оларның уштары котельная-биле тудуш эвес, изиг сугнуң котёду болгаш цистернаны чок. Изиг суг киирериниге 20 муң рубльдин ажылын кылып чорудар.

Бир эвес объектиниң төлевилелни, тудуп кылырын тус черниң агаар-бойдузунуң байдалынга, медицина албан черииниң негелдезинге дүүштүрген болза, чыл санында-ла он муң ажыг рубльге септелгени кайыын чорудар турган. Көрдүнгенин ёзугаар алыр болза, хөй-хөй он чылдар эртерге, капитал септелгени чорудар ужурлуг.

Бо чылгы септелгеге он муң рубльдин чарыгдаарын көрүп турар. Ол акша-хөрөнгө объектини таарымчалыг кылдыр тургузуп алырынга база дөмей-ле чедишпес. Тыва АССР-ниң Чурталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң төлевилел-смета бюрозу эмнелге бажыңының чамдык черлериниң септелгезинге 168,70 муң рубль херек болуп турарын санап тургускан.

Сан-түү бо хире улуг болганда, чугаа септелге дугайында эвес, катап эде кылыр, таарымчалыг кылдыр чаартырының дугайында. Бо байдал-биле бир мөзүлеш, дөмей таварылгалар өске-даа черлерде бар. Медицина албан черлерин тударын болгаш чаарты кылырын ынчангаш СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленуму чугулалап демдеглээн. Бо ажылды дүргедедир талазы-биле район эмнелгези, улус депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди, районнуң кадык камгалалының доктаамал комиссиязы болгаш Кадык камгалал министерствозу хемчеглерни чорудары албан негеттинин турар. Районда кадык камгалалының шиитпирлээр ужурлуг бир дугаар айтырын ол болуп турарын манаа база катап демдеглээр черле артык эвес. Даарта ооң шиитпирлеттинери кандыг янзылыг болурул? Аная харыы бөгүнде ам-даа ажык болуп арткан.

Черле ынчаш, иниитизи-биле алырга, Эрзин районнуң төп эмнелгезинде таарымчалыг чамдык өскерилге, эде тургустунуушкуннуң эвээш-бичиндаа болза демдектери көстүп, орар. Ону бадыткаары-биле дараазында чижектерни киирип болур. Хереэженнерниң күш-ажылын камгалаар болгаш кадыкшылын бызыглаар талазы-биле хемчеглер боттуг болуп турар. Саатты кижилерни, чаш уругларлыг иелерни эмнелге албан черледи доктаамал хайгааралда алгаи. Ол ажылдың ажыктыын бедидери-биле күш-ажылчы коллективтерже, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрүп турар сүт-бараан фермаларынче, хойжу кыштагларже медицина ажылдакчылары чедип турар.

Аар болгаш мага-ботка бызыгын хоочурай бээр аарыглардан хереэженнерни камгалаар, рак аарыын баш удур болдурбазының хемчеглерин чорудары-биле көрүлде кабинетин район төвүнүң эмнелгезинде ажыткан. Ооң лаборантызы республика эмнелгези-биле харылзажып, Кызылче уе-уелеп чорун турар.

Садыг, амыдырал хандырылга албан черлери хереэженнерни күш-ажылын камгалаарынче база кадыкшылын бызыглаарынга хөйну кылыг болур. Олче угландыр чорудуп болур арганларын бирээзи болза, саатты кижилериниң аъш-чем рационунга албан херек болуп турар чемнерге эмнелге албан черииниң талонларын ажыглаарын көргеи. Райно баштаар чери медицина ажылдакчыларының ол дилээн хандырып турар.

Медицина албан черлериниң болгаш медицина ажылдакчыларының күш-ажылын организастаарынга чогумчалыг байдалды тургузарынга көдээ Советтиг депутатты улуг чолаачы Валентин Тарнакчы төлептиг үлүүн кадып келген. Ол мактал медицина транспортунуң өске-даа чолаачыларынга хамааржыр.

— Бисте УАЗ-469 беш, УАЗ-452 үш. Оларның шуптузу чоруп турар. Үрелиишкиниг таваржыр чоруктар ховар — деп, төп эмнелгениң кол эмчизи А. Д. Ооржак биске чугаалады.

Хоорай черлер-биле денизээрге, көдээниң оруктары кадырберт, хая-даш, оңгул-чингил. Бо байдалдарда безин туруушкунга, черге үрелиишкинге таварышпайн турары — күш-ажылга харысалгалыг чоруктун, албан-хүлээлгеге төлептиг болуп турарының тодаргай херечизи.

Кижилериң кадыын бызыглаарынга база бир таарымчалыг үүл болза, Нарында эмнелге участогунда физиокабинетти, клиниктиг лабораторияны тургусканы. Амбулаторияны автотранспорт-биле хандырган. Мөрөнде эмнелге участогу ажыттынган. Район төвүнде карак аарыгларын эмнээр кабинет ажылдап эгелээн.

Эде тургустунуушкун — социал адырны колдады хөгжүдери, совет кижилериниң күш-ажылының, амыдыралының, ыштанылгазының, өөредилгезиниң болгаш медицина хандырылгазының эки байдалдарынга негелдезий улам-на долузубиле хандырары; кижи бүрүзүнүн болгаш иниитизи-биле иниитилелдиң угаан-бодал байлаан, культуразының дугайында доктаамал сагыш салыышкыны; ол болза, амыдыралдың улуг хемчээлдиг, үндезин айтырыгларын улусту сагышсыралып турар агар айтырыгларны катай шиитпирлеп шыдаар аргалыг болуру-дур. Эде тургустунуушкуннуң бир бо тодарадылгазын СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунга берген.

Кысказы-биле чугаалаарга, чыглы берген чугула айтырыглар районда хөй, оларның эвээш эвес кезин медицина хандырылгазы-биле тудуш холбашкан.

А. ОКСУР.

ЧЫМЫШТЫГ ИШ ТҮЛҮКТЭЭН

«Сүт-Хөл» совхозтуң хойжу бригадаларының малчыннары бо хүннерде СЭКП ТК-ның январь (1987 ч.) Пленумунуң материалдары-биле таныжып, боттарының ажыл-ижин үениң негелделеринге дүүштүр шүгдүүп, иниитиниң малын хүр-чаагай кыш ажырарынче бүгү күштү мөөнеп, чаш хураганнарны ажаап алырынга белеткелди организастыр чоруткан.

Ажыл-агыйның Чес-Булун, Өлеп, Саар, Шеле хойжу бригадаларында төрүүр хой коданнарында малчыннарның ажылижи бо хүннерде чымыштыг. Чамдык коданнарда хой массалы-биле оолдап, хойжу өгбүле бүрүзү бо харысалгалыг кампанияга үлүүн киириштирип турар. Коданнарда баштай төрүттүнгеи чаш хураганнар менди доругун, малчыннарның олчазы хүн бүрүде көөдеп турар. Чес-Булун бригадазының малчыннары боттарының коданнарын Кызыл-Тайганың бедиг одарларынга одарладып, ажаалда-хайгааралды күштелдиргеннер.

Төрүүр коданнарның хойжулары чоокта чаа эрткен СЭКП ТК-ның Пленумунуң материалдарын изин-биле дет. каныг база Улуг Октябрьның 70 чыл болур ооңга уткуштур бедиктен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Хойжу өгбүле бүрүзү төрүүр үүс хойдан-на 90-даан 100 чедир, чамдык хойжулар 100-тен-даа ажыр хураган алыр дээш социалистиг чарышка киржип, берген сөзүн эллээрни орадажып турарлар.

Бригадада иниитизи-биле төрүүр 1443 хойнуң деңгилде, күжү эки. Кодан бүрүзүнде сиген болгаш өске-даа мал чемнери бар. Чаш малга тускайлаан көк сиген дүжүрүтүнгеи. Самбуу Монгуштуң коданында 170, Аңгыр Монгуштуң —110, Делгер-оол Монгуштуң —120, Дажы Ондарның —125, Сергей-оол Монгуштуң — 100 ажыг хою, хураганнаан, чаш төлү менди доругун турар.

«Сүт-Хөл» совхозтуң удуртукчулары болгаш тускай эртемнилери база малчыннар иниитиниң малын хүр-чаагай кыш ажырар, ооң чаш төлүн чидириг чокка ажаап ап, доруктурар дээш социалистиг чарышты хайныктырып, ооң дээштинин бедидериниң чогуур хемчеглерин ап турар.

О. БОРАШ.

Өг-бүле болгаш кижизидилге

ҮЛЕГЕРНИҢ КҮЖҮ

Ажы-төл кижизидилгези дээш өг-бүленің биитилел мурнунга харыысалгазы кончуг улуг, оон дугайын ССРЭ Конституциязында хоолужудуп бижин каан. Бистің даартагы хүнүвүс — уруглар. Оларның кандыг кижилер болурундан чүрттүң келир үеин оваа хамааржып турар. Мөзүлүг бүдүштүг, төлептиг аажы-чаңныг, күш-ажылга ынак, Төрээн чүртүнга ханы бердинген кылдыр школа, өг-бүле уругларын кижиидип турар. Өг-бүледен бүгү-ле үүлдер эгелээр. Кижиидилгениң эң кол үндезини ында салдынган. Оны бис бирдеи бирээ чокка билир болбайн аян бис.

Он-он, түс-түс ада-иелер, өг-бүлелер ажы-төлүнүң кижизидилгези дээш сагыш салып турар. Кандыг ада-ие уруг-дарынга бакты күзээр боор. Эккиял-ле күзеп чоруур. Харын кижизидилгете частырыглар, таарымча чок үүлдер болганындан бо айтырыгга шаптараазыннар таваржып, чамдыкта уруглар ада-иениң холундан уштуна бергилээр. Оны болдурбас диле, ада-иелер, бистер боттарывысты шүгдүүнүп, уруглар мурнунга багай үлегер, шынчы эвес чорук, карак чаашкын көргүслес ужурлуг бис.

Мен маңаа хөй уругларлыг бир өг-бүленің дугайын чугаалаксаан йнак мен. Ада-ие Бай-Тайганың Тээли суурда чурттап, ажылдап турар. Черле онзагай өг-бүле, уруглары шупту-ла мөзүлүг кижилер кылдыр өзүп орар, улуглары шагда школа дооскулапкан, түс-туста өредилге черлерин безин доозар дей бергилээннер. Үш оол, үш кыстыг. Бо өг-бүленің уруглары ада-иезиниң ёзулуг-ла чоргааралы, ол-бо диртин, сеткил човадын көрбээннер. Школага-даа эки-ле өреннер, бажың ажылы, хөй-ниитиниң хереө дээнде сагыш-биле дөмей-ле.

Оон чыдлагааны чүде деп бодаар силер? Чүнүн-даа мурнунда, ада-иенин кижизидилгеге эки үлегеринде. Уругларның аразы Тээли ортумак школазында башкы, оны Көк Саалевна дээр. Адазы — Хүргүл-оол Максимович Кан-оол, Иркутскиге техникум дооскан соонда-ла мында ажылдап келген, белеткед конторазын удуртуп турар. Кайызы-даа төлептиг мөзүлүг, бүдүштүг улус. Ажы-чаңы-даа чаңгыс аай, бот-боттарынга дөмейлешкек. Оожум, томаанныг, эш-өөрүнге эптиг-ээлдек, дузаргак. Даандырган ажыл-хереө дээш кезээде сагыш аарып чоруур, чоп мурнунга арны кызып чөрле көрбээн. Мындыг ада-иениң уруглары бүдүштүг болбайн казчаар. Олар бичезинден-ие ада-иезиниң эки үлегерин көрүп келген. Өг-бүленің школага башкылары улам быжыглап, сайзыраткан.

— Уругларының эки кижизидилгезинің үндезини чүде деп бодаар силер?—деп өг-бүленің хереөжен ээзинден айтырган мен.

— Кол-ла үүл — күш-ажыл, бичезинден-ие таарышкан ажыл-хүлээлгелиг кылдыр чаңчыктырын келген бис...

Черле төлептиг ада-ие дээрзин ол суурда каш-даа кижиден дыңнаан мен. Уруглары сагыш-биле дөмей-ле. Өөренирге салым-чаяанныг. Үүгле кончуг эки, ударык өөренип келгеннер. Номчуурунга оваа соонуургалдыг, ол бичезинде-не чаңчыл болган. Өг-буле кежигүннери дөгерези номчуп турар. Уругларның соонуургалдарын сайзырадыры-биле янзы-бүрү литература аймаан — солуннары, журналларны доктаамал хөйү чагыдып ап келген. Ынчан оларның өг-бүлезин төп солуннар, республика солуннары, уругларга чагыдылгалар, «Юный техник», «Шахматы», «Вокруг света», «Огонек», «За рулем», «Крокодил» журналдар дээш өске-даа чагыдылгалыг болду. Соонуургалдар хандырарынга ажыктыг хөй-ле үүлдер бар-дыр. Дөрткү классчы Байлак безин шынарак номчуп турар. Оон акылары — Орлан сески класста. Оюп-оол оны классты доозупкан, бот-өредилге-биле өөренишаан, ажылдап турар. Кайызы-даа спортка хандыкшылдыг. Музыканы база сонуургаар.

Уругларының соонуургалын сайзырадыр, оны улам ханыладыр дээш ада-иезин сагыш салып келген. Фортепиано, «Романтика» деп музыка ойнадыр нарын херексел оларда база бар. Үш кызының ийизи аваа школа-биле чергелештир музыка школазын база доосканнар, фортепианога ойнап бидирлер. Музыка уругларның ийиги соонуургалы, а боттары — бирээзи Сайзана — Иркутскиде учет-кредит техникумун бо чылын доозар, Айлаң Кызылдың эмчи училищезин бо чазын доозуп үнер.

Ол ийи кыстан улуу Чечек, Кемеровонун медицина институдунда өөренип турар, боду өг-бүлелиг апарган, бичин кыстыг-даа болган, ам Кызылда практика арттырып турар. Ам алдыгы курста. Доозарының кырында келген.

— Уругларны хостут салып, кара туразында болдурарга — эки түңнелге чедирбес — деп, Көк Саалевна башкы шынын-на чугаалап орар. Школага өөренир, бөлгүмнерге киржир, хөй-ниити ажылдарын кылчыр, а бажыңына опаалгалардан ацгыда, бажың ажылы кылыр, мал-маган хайгааражыр, тарымал чечектерни, ногаа аймаан ажаажыр...

Хостут шактарында музыка дыңнаар, аңаа ойнаар, номчуттунар. Хоккей ойнаары база бар. Адазы Хүргүл-оол Максимович шыдыраага улуг соонуургалдыг, оолдары база оны эдерип, шыдыраалаарынга бичизинден-не өөренген. Район библиотеказында тургустунгулаан клубтарының бирээзи — «Ак терге» клубтуң чөвүлелинде Х. М. Кан-оол база кирип турар, ол үүгле бодунуң оолдарын эвес, харын өске уруглары шыдыраалаарынга чаңчыктырып, өөретчип турар.

Ада-иезиниң арага-дары ижип, артык сөстер соглежип, кым-бир кижиниң сеткилин човадын турганын уруглары черле көрбейн келгеннер.

Д. ХЕРТЕК.

КУЛЬТУРЛУГ, ЭПТИГ-ЭЭЛДЕК БОЛУҢАР

Төрээн хоорайывыстың төвүнде магалыг чаагай көстүр, куу куш дег театрывыс кайы ырактан-ла көскү, кижилерни бодунче кыйгырып, чалап турганзыг. Күш-ажылчы хүн соонда шин, концерт көрүп, ажыктыг, солун дыштанырын шупту-ла кижилер күүсээрлер. Дыштанылга, шынап-ла, культурлуг, ол-бо шаптараазын чок болзун дээш театр коллективи, администрациядан эгелээш хандырылга албаныңы ажылдакчылары, бистер, шуптувус кызыдып турар бис.

Театр дээрге-ле, культураның боду-дур, аңаа келгеннер бодун оваартынып, кичээнип, чайгаар-ла эде-хере тыртынар, театрның бодундан, артистерниң оюнундан боттарынга чугула угаан-бодал культуразынга херектиг оизагай үүлдерни билип алыксаарлар. Хөй-ниитиниң чериде келген болганда, долгандыр турар кижилерге шаптык кадын, оларның кичээнгейин херек чок черте чардыктырбазын, эпчок үүве кылбазын-на бодаар.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг театрывыстың 51-ги сезону ажыттынгандан бээр ам дөрт ай чедип турар. Бо айлар иштинде театрның чогаадыкчы бөлүүнүң тургускана элээн хөй шилерни, аңгыаңды артистерниң, ансамблдеринің концертин кызылчылар, хоорайның аалчылары көргүлээннер. Театрга чаңгыс-даа хостут кежээ турбас, кандыг-бир кежээлер албан болур. Көрүкчүлер аңаа хөйү-биле кээп турарлар. Кандыг-даа концерт, шин, хурал болурга, администраторлар, контролёрлар аңаа албан ажылдап, келген кижилерге бараан болуп турары билдингир болгай.

Кезээде көрүкчүлер аразында турар болгаш корум-чурум, эптиг-ээлдек аажы-чаң, культурлуг чорук дугайында сагыш-сеткилимни дүвүреди берген чамдык чүүлдерни чугаалаксадым.

Шин, концерттен озалдаар чорук черле чараш эвес. Кежээки шилерниң эгелээри 19 шакта деп черле чурумчаан. Ынчанмыже озалдаарлар амдаа бар. 30—40 минута-даа озалдааш, эжикти чыккыладыр соктап турун бээр. 5—10 минута озалдаанларны чамдыкта киириптер-дир бис. Автобус үр маанаан азы кандыг-бир чылдагааннар-даа чугаалагылаарлар. Киирбес дээш ажылып, хорадаарлар-даа. Шин, концерт эгелээнде залче кирип болбас деп чурум бүгүдеге билдингир болгай. Оны үүге сагыыс бис ынчаш? Озалдап келгеш, улус мурнунга көскүлеңнеп, шаарацнаарга эпчокдаа болбас бе? Залды одурту, олут дилээш чоруп каарга, мырыңай чованчыг.

Кинотеатрларның кежээки сеансыларынче бичин уруглар киирбес чурумнуг ышкажык. Театрның кежээки шилер, концерттерниче бичин уруглар киирбес деп сагындырып чарлаан турбуже, чамдык ада-иелер амга чедир уругларын эдерткен ээр, хоржок дээрге, өөрүчүүн, маргыжар боордур. Чурум дээрге, чурум-на болгай, оны ийи-чаңгыс кижиниң күзели-биле үндүрүп кагбаан, доктааттышган чурумдур. Бичин кижилерни кайы хамаанчок чурум сагыыс үүлдерге чамдык ада-иелер чайгаар-ла өөредип турарлары ол болур-дур. Бичин уруглар кежээки хемчеглерге олура турун шылаар, үр олура албас, хейде-ле маңнаксаарлар. Дыштанып келген улуг улуска оон ажыы үүү боор, харын шаптыктыг ышкажыл. «Хоржок», «ынчанмас» деп чүвеге уругларны чаңчыктырып өөретпеске, өзүп келгеш, бичиндаа үүве тоовас, турамык кижилер болур дээрзин ол адаие үүге бодаваспыл? Буфеттен пирожное садып бээрлер, оны залче киире бергеш, креслоларга чаап каапкан болур. Оны кандыг чурум, культура дээрил?

Театр болгаш көрүкчү

Көрүкчүлерниң хөй кезии аныяктар болуп турар, ол өөрүнчүү, эки-дир. Чамдык ооллар, кыстар залдың артыкы одуругларынче чүткүүр. Аңаа олурун алгаш, артистерниң сөс-домаан-даа орта дыңнаваас, утказын-даа шоолуг угаавас, доора чугаалажыр, болур-болбас черге анаа-ла каттыржыр. Харын-даа кижи муңгаваар, сеткил дүвүрээр черлерге безин ужур-утка чок каттырышкылаар. Чамдыкта сандайларны чай чок кадында-ла ора кезип каан болгулаар.

Шин төнмээнде-ле тоа алырынче далажып, кизиредир үне маңнажыр чоруктар, амдаа уламчылавышаан. Кажан черле корум-чурумга өөренир аныяк-оскелиг, кижи кайгаар. Оон дутайын чеже-даа бижин келген. Тус-тус өөредилге черлеринде ВЛКСМ комитеттери, комсомолдуң Кызыл хооркому чер-черге аныяктар ортузунга ажык чугааны кылып, культурлуг ажы-чаңныг ооа-ла бөдүүн үүүлдерни барымдаалап көөрүн угаадын көрзе үүл?

Тон алырда тус-туста аскан стойка аайы-биле дужунга чыскаай турун, оочурлаарын бичин-даа бодавас, ана кара туразында, барган-на черинден үзе чүткүп, ында турган кижилерни эки-бак сөглеп, шаанга-ла кирер. Концертти азы шинни төндүр көргеш, артистерге байыр чедирерин кандыг-бир артык үүве кылдыр бодап турар. Өске хоорайлардан келген артистер бистің көрүкчүлеривистің хөй кезиниң шак ындыг корум-чурумун мырыңай кайгаар, шынап-ла, чованчыг-даа чорду. Чамдыкта мырыңай бөвартакты ажа халчып кире бээрлер. Колдуунда аныяктар ынчан турар, улуг улус оларның оожургаарын манап, соонда турар.

Тон алырда улус чеже үешак чидирип турар эвес дээш хайгааралды база кылдывыс. 600—700 кижи келгенде безин 15—20 минутада-ла тоннар шупту бердине берген болур чораан. Ол хире үеде тон оочурлаан манаарындан бергезинерге черле кайын таарыжыр. «Тон азар черге хөй кижи тургузуңар» деп-даа шугуулдаарлар бар. Штатта көрдүгенин ёзугаар дөрт кижи турар, харын тон-хепти дүргеи ап бериптери-биле бистер контролёрлар база кады дузалажып кирицер бис. Ынчан турувуста-ла чамдык турамык аныяктар: «Дүргеи кылаштa, кандаай аамай кадай боор» сут дишкилээрлер. «Аамай, менээ» деп сөглей бергилээрин бо чоокта безин каш-даа удаа дыңнадым.

Чамдык хереөжен көрүкчүлер залга бөрттүг олурун болур деп санап турар хире. Уруглар шилериниде безин каш янзы салбагар дуктуг бөрттери-биле бедий берген олургулаарлар. Оларның артында кижилерге чүү-даа көзүлбес, черле ынчаш театрга бөрттүг канчан олурар боор. Бөрттерни кадагалап шыгжаар чер таарымча чогу, аңаа база чылдак болуп турар. Оны эки-жидер, таарыштыр кылыр хемчеглерни дирекция ап эгелеп турар.

Шин, концерт эрттирбес, доктаамал көөрлер кайы хөй. Оларның ат, фамилиязын билбес-даа болзувусса, арын-шырайын таныыр апарган бис. Чамдык хоочунар кежээкидаа, уруглар-даа шилерингe бо-ла келирлер. Моламдайлар, Болаттар, Даржаалар, Ковенскийлер, Шойгулар, Доржулар дээш өске-даа аныяк, ортумак назылыг көрүкчүлер театрга доктаамал кээрлер. Чамдык организациялар коллективтиябиле кээп турары эки. Кара-Хаак, Ээрбек, Кур-Чер суурлардан көрүкчүлер безин бөлүү-биле чедип кээп турар.

Театрга кээп турар көрүкчүлерден дилег үүл дээрге, боттарын хүндүлежип, кааладаа эптиг-ээлдек, культурлуг болун, корум-чурумну сагыырын күзеп турар бис. Ол ылаңгыя аныяктарга кол хамааржыр.

Г. БАДЫ-САГААН,
театр ажылдакчызы.

Улусчу чогаадылга фестивалы

СЦЕНАДА—СҮТ-ХӨЛЧҮЛЕР

Район төвү Сүт-Хөл суурун тос коллективи Улуг Октябрьның 70 чылынга турасскааткан бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезин эрттиргеи. Аңаа 300 хире бот-тывынгыр артист киришкеи. Коллектив бүрүзү тематика, утка-шынарже сагыш салган. Октябрьга турасскааткан сценажыткан көргүзүглер, композициялар элбек болган. Ортумак школаның, садыг ажылдакчыларының көргүскен концерттери ылгалдыг, солун болган. Башкыларда «Боолуг кижи» деп шиидеи үзүлү, «Тайбың» деп композиция оизагай. Башкыларның концерт программазында Төрээн чурт, революция, улуг Ленин, партия, күшажыл дугайында ырлар, шүлүктер, ол ышкаш танцылар; шоодуглуг, шүгүмүүлелдиг көргүзүүлер бар болган. Олар бирги черни ынчаңгаш ээлээннер.

Райпо коллективи ийиги черни ээлээн. Оон аңгыда Сүт-Хөл кодээ Советниин, амыдырал хандырылга, чуртталга коммунал ажыл-агый коллективтериниң кады тургускан концертин көрүлдениң негелдезинге дүүшкеи деп санаваш, оларга үшкү черни тывыскан. Тиилекчилерге дипломнарны, өртектиг белектерни бергеи.

Бо көрүлдеге ийитизи-биле эки ыраажылар, танцылар, уран номчулга күүседикчилери, сыгытчылар, хөгжүмүүлер хөй болган. Шоодуглар база бар. Шилиттинген 30 хире бот-тывынгыр артистерни шаңнап мактаан.

Көрүлдеге кошкак белеткелдиглер база бары илерээн. Чиг номерлер-биле сценага үнүп, ырның сөзүн билбес, идик-хевин таарыштырбаан үүлдер тургулаан. Чарлакчылары база чедимче чок коллективтер бар. Сцена культуразы чавыс. Четпестерден чайлаары чугула.

О. БОРАШ.
Сүт-Хөл район.

ЧАА ЫРЛАР БОЛЗА

Назы-харын дөгүй-даа берген болза, ырны соонуургаар, бот-тывынгыр уран үүл концерттеринге бо-ла киржи бээр кижи мен. Эки ырны кым соонуургавас боор. «Шын» солунда ноталыг чаа ырларны парлап турарын черле эки деп санаар мен. Нота билир кижилер оны дораан өөренип аптар. А билбес улус үүгле көөр-дүр, бодум нотаны билбес-даа болзумза, солундан кескеш, шыгжап ап чоруур мен. Бир удаада өөредиптер кижи-даа тыпты бээри чадавас.

Чаа ырларны оны өөредип ыыдаар кижилер (музыкантылар, башкылар дээш өскедаа) чон ортузунга цептередип өөредир болза, эки-ле-дир ийин. Күзээр болза, оны айтып берип, өөредиптер кижилер тыпты бээр. Кежээлерде хостут шактарда клубтарга чаа ырыдан өөренип ап-даа турар болза, ында багай үүү боор.

С. ТАВА-САМБУ,
Барыын-Хемчик район.

СПЕЦИАЛИСТЕР СЕМИНАРЫ

Эрткен неделяда Кызыл хоорайга республиканың бүгү совхозтарының инженерлериниң болгаш ногаа өстүрер бригадалар бригадирлериниң билиг-мергежилин бедидер өредилге доозулган.

Интенсивтиг технологияби-ле мал ажылының база үнүш-дужуттуң беримчезин бедидериниң болгаш экономиктиг механизмни сайзырангайжыларының дугайында айтырыгларны аңаа чугаалашкан. Семинарның түүнелинде аңаа ук специалистерниң чедип алган билиин теория кырынга хынааш, аттестацияны эрттирген.

С. ДОПЧУТ-ООЛ.

ШКОЛАЧЫЛАРГА СОНУУРГАТКАН

Шыдыраага Эрзинде Нарын суурнуң бирги черни дээш эрткен маргылдаага Ч. Допчун бирги черни ээлээн.

Дуржулгалыг шыдыраачы спорттуң ол хевирин аныяктар аразында иептередип, сайзыраадыр талазы-биле болунуң үлүүн киирип, хары угда хөй хөлге ойнаарына соонуургалдыг. Чоокта чаа ол Эрзин ортумак школазынга чорааш, чараш, солун салыгларны школачыларга соонуургаткан.

Д. ДОРЖУ.

ТАНЦЫ КИЧЭЭЛДЕРИ

Тыва АССР-ниң Культура министерствозунда культура болгаш уран үүүл ажылдакчыларынга билиг бедидер курстар чыл санында план ёзугаар эрттип турар. Ол курстар бо хүнде республиканың клуб ажылдакчыларының танцы болуктериниң удуртукчуларының өөредилгезин организастаан.

Ында келген дыңнакчылар чурттуң янзы-бүрү нацияларының танцыларының шимчээшкиниерин чартык ай дургузунда өөренип алгаш, боттарының удуртун турар коллективтериге өөредирлер.

Болун эрткен ээлчеглиг курстарга уран үүүл башкылары улуг дузаны көргүзүп, солун лекцияларны номчаан. Оларга башкылар Л. Түгер, А. Кожура, С. Монгуш хамааржыр, Хогжум-шин театрының кол балетмейстери В. Донгак, хоорайның танцы школазының башкызы Г. Тока, уран үүүл училищеазының башкы-хореографы С. Монгуш оларның удуртулгазы-биле улустарның болгаш классиктиг танцыларны улуг соонуургал-биле өөренип алган.

Курска келген дыңнакчылар бүгү практиктиг кичээлдерни уран үүүл училищезинге болгаш хоорайның «Енисей» Культура бажыңына эрттирбишаан, оларның чорудуп турар ажыл-херектери-биле танышкан. Училищениң танцы болүүнүң ийини курузунда өөренип турар сургуулдарның танцы кичээлинге олуржуп, дуржулга солчулгазын кылган. Оон-биле кады олар янзы-бүрү танцылар өөренирининден аңгыда, хогжум-шин театрынга болгулаан шилерни болгаш концерттерни көргүлээн. Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге, Чурукчулар бажыңына база чораан.

М. АРАНДОЛ.

ЧУРУКТА: танцы кичээлиниң үезі.
О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТҮҢНЕП ЧУГААЛАШКАН

Республиканың Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң коллективи эрткен 1986 чылда кылган ажылының түңнелин профэвилел хуралынга түңнеп чугаалашкан.

Он бирги беш чылда музей болгаш оон филиалдары чон ортузунга агитмассалыг ажылдарны, лекция, беседаларны, темалыг экскурсияларны, дайынның, күш-ажылдың хоочунары-биле ужуражылгаларны организастаан.

Ниитизи-биле музей социалистиг чарыштың планыг даалгаларын күүседипкен. Чиже, 70 муң көрүкчүлерни хүлээп алыр турган, ол көргүзүгүн 110 муң чедирген. Музейниң районнарда филиалдары — Кочетово суурда (эргелекчизи В. Оюн), Хову-Аксында — (эргелекчизи Е. Вересшагина), Ак-Довуракта — (А. Скобелин) филиалдар планын 105—110 хуу чедир күүседип, багай эвес ажылдаан.

Музейниң эртем-чыдыышкын килдизиниң ажылдакчылары экскурсияларны-даа янзы-бүрү темаларга допчулалдыг кылдыр эрттирип турары багай эвес. Килдистер аразында чарыштыг ажылдап турар. Улуг Октябрьның 70 чыл оюнга уткуштур музейниң ажылдакчылары лекция, беседаларны, ужуражылышкынларны эки шынарлыг эрттирип, экспонаттарны залдар аайы-биле чаартырын чугаалашкан.

Он ийиги беш чылда музейниң эртем ажылдакчыларынга килдистер аайы-биле аттестацияны эрттиреринь, чаа ёзу-биле ажылдаарын көргеи.

Түңнелинде, он ийиги беш чылдың бирги чылының социалистиг чарыжының түңнелиби-ле тиилекчилерни, мактаан шаңнаан. Тываның төөгүзүнден экспонаттарны көргүскен залдарның эргелекчилери Е. Ш. Бай-Кара бирги черни ээлээн. М. Б. Кенин-Лопсан, эртем чыдыышкын килдизиниң эргелекчизи Л. С. Норбу олар эки ажылдааны дээш шаңнаткылаан.

Музейниң эртем ажылдакчылары, ылаңгыя эртем-чыдыышкын килдизиниң ажылдакчылары хоорайның будуруулге, албан черлеринге, Кырганнар бажыңына болгаш чамдык өредилге черлеринге Ада-чурттуң Улуг дайынының болгаш күш-ажылдың хоочунары, чогаалчылар-биле ужуражылышкыннарны организастап, көжер делгелге-биле лекция, беседаны, экскурсияларны база эрттирип турар.

Садыг училищезиниң сургуулдарынга шүлүкчү Зоя Намзырай-биле ужуражылышкынны, а Кырганнар бажыңынга С. К. Токаның төрүттүгениден бээр 85 чыл оюнда «Чонга бердинген амыдырал» деп темага лекцияны номчуп, С. К. Токаның ажыл, амыдыралы-биле холбашкан өске-даа үүлдерни чурттакчыларга көргүзүп чораан.

Р. ШОЙГУ.

ТВ

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультфильм. Музыка. 7.30 — «Ye». 8.15 — «Лаутензак алышкылар». Уран-чечен телефильм, 2-ги, 3-кү сериялары. 11.25 — «Делегей болгаш аныяктар». 12.00 — 12.05 — Медээлер. 16.00 — Медээлер. 16.10 — Орус чугаа. 16.40 — С. Михалковтуң маадырлары экранда. «Ытты паровозка ораан тур мен». 17.45 — Агроүлетпүр бөгүн болгаш эртен. Колхоз рынокунга садыглаашкынга колхозтарның болгаш совхозтарның киржилгезинин дугайында. Ростов областының Сальск хоорайының үлегери. 18.15 — Орус музей. Илья Репин. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Даглар ырлажып тур». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 19.20 — «Тиилекчилер». Москва чоогунга тулчуушкунуң 45 чылынга. 20.30 —«Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге». «Приморьеже дыштаныры-биле». 21.00 — «Ye». 21.35 — «Лаутензак алышкылар». Уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 23.15—Бөгүн делегейде. 23.25 —00.10 — «Болгарияны кезий ырлай аарак». Эстрадалыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Мурманск-биле ужуражылышкын» Док. телефильм. 8.35; 9.35 — Төөгү. 4 класс. Баштайгы беш чылдарның тудулары. 9.05 — Англи дыл. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. Физика. Чартык дамчыдыкчыларны ажыглаары. 10.35; 11.40 — Төөгү. 7 класс. XVII үс чылдың орус культуразы. 11.05 — Бистің садывыс. 12.10 —Революцияның чүрүкчулары. 12.50 — И. Губач. «Бышпаан малина». ССРЭ-ниң Күрүнеңиң үлегерлиг Бичин театрының фильмшинзи. 14.50 — Медээлер. 14.55—15.40 — Мячилиг хоккей. ССРЭ-ниң маргылдаазы. «Динамо» (Москва) —«Старт» «Динамо». Төп стадиондан дамчыдылга. 18.00 — Медээлер. 18.20 —«Наташага тоол». Мультфильмниң баштайгы көргүзүү.

КЫЗЫЛДАН

18.30—«Октябрь биске орук чырыткан». Улуг Октябрьның 70 чыл оюнга турасскааткан телефестиваль. Танды районының «Коңгургай» ансамбли дамчыдылгага киржир. 19.05— Киножурнал. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Улуг Октябрьның 70 чылын — төлептиг уткуур», «Ажылчын ээлчег соонда». 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг улунар, чаштар!». 20.15 — Совет ырлар концерти. 21.00 — «Ye». 21.35 — Хаак спорту. Делегей маргылдаазы. 10 км. Хереөженнер. ГФР-ден дамчыдылга. 23.30 — Хаак спорту. Делегей маргылдаазы. Трамплиндеп шураашкыннар. ГФР-ден дамчыдылга. 00.00 —З. Кодак. Виолончель биле фортепианога сонатина. 00.15—01.00 — Бокс. ССРЭ-ниң чемпионаты.

Редакториң оралакчызы
К. К. САТ.

АГААР

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгубарыын чүкче угланымышкынныг хаттың дүргеи секундада 5—10 метр чедер, агаарның температуразы 18—23, чамдык районнарга 9—14 градус соор.

Кызылга онзагай өскерилге болбас, хат кошкак. Агаар дүне 28—30, хүндүс 18—20 градус соок болур.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «На площади Гарибальди» 9.30, **«Все против одного»** (2 серия) 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Золушка» 9.00, 12.10, **«Киносборник № 157»** 10.50, 14.00, **«Бродяга»** 15.10, 18.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Полёт в страну чудовищ» 14.30, **«Глория»** 15.50, 17.40, 19.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Поездка в Индию» (2 серия) 14.30, 17.20, 20.00 шактарда.

КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Республиканың хөгжүм-шин театрынга

Февраль 15-те Г. Лорконун «Ханныг куда» деп үш көжелиг трагедиязы 19 шакта эгелээр.

«Енисей» кт-ның дискотеказы даарта. февраль 15-те 19 шакта болур.

«Колос» Культура бажыңынга

Даарта 19.30 шакта «Хөглүг чалгыда» деп дыштанылга кежээни болур.

Воскресеньеде 12.00 болгаш 19.30 шактарда «Музыкалыг марафон» деп дискотека.

«Енисей» Культура бажыңынга

Клубтар болгаш бөлгүмнер кичээлдери даарта 10.00 шакта, дискотека 19.00 шакта эгелээр. Соңгузу хүн 14.00 болгаш 17.00 шактарда автомотога хандыкшылдыг элээдилериниң, «Хозяюшка», «Собеседник», «Лаа чырыында кежээ» клубтарының кичээлдери эгелээр.

Уран үүүл училищезинге

Хову-Аксында уругларның уран үүүл школазының ниитилер салбырының чогаадыкчы отчёду воскресеньеде 12.30 шакта болур.

Республиканың Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге

Чонуун уран чогаадылгазының II фестивалынга киришкир РСФСР-ниң фотога хандыкшылдыгларының фото-чурук делгелгелери дыштанып хүннерде 11 шактан 18.00 шакка чедир ажылдаар.

Пионерлер бажыңынга

Февраль 15-те ыры-хөгжүм ансамблиниң бөлгүмүнүң доозукчулары-биле ужуражылышкын болур.

Кооперация училищезинге

Комсомолдуң XXII область конференциязының делегаттары-биле, ужуражылышкын даарта 19.00 шакта болур. А воскресеньеде «Өг-буленің аныяк ээзи» клубтуң хуралы база ол үеде эгелээр.

№ 1 профтехучилищеге

Даарта кызыгааржы дайынчылар-биле ужуражылга кежээни 19.30 шакта эгелээр. А соңгузу хүн ол-ла үеде дыштанылга кежээни болур.

№ 4 профтехучилищеге

Автокран болгаш экскаватор башкарыкчыларының ажылын түңнээн кежээ даарта 19.30 шакта болур. Воскресеньеде дыштанылга кежээзинче чалап тур.

№ 11 профтехучилищеге

«Хөгжүм дугайында чугаалажылыл» деп темалыг кежээ, субботада 19.00 шакта эгелээр.

№ 1 школага

«Кайгамчык кижилериниң амыдыралында ынакшыл болгаш найырал» деп темалыг кежээ. Эгелээри субботада 18.30 шакта.

№ 2 школага

Февраль 14-те, 18.00 шакта «Элээди антифашист неделязының түңнел кежээзи.

№ 3 школага

Даарта «Элээдилер империализмни сойгалап тур» деп кежээ болур. Эгелээри 18.30 шакта.

№ 6 школага

«Окка үзе кирдиргеи одуруглар» деп аас журналы даарта 18.00 шакта эгелээр.

№ 11 школага

Дайын хоочуннары-биле ужуражылышкын кежээзинче чалап тур. Эгелээри февраль 14-те 18.00 шакта.

№ 15 школага

Даарта даштыкы дылдар кежээни 18.00 шакта эгелээр.

СПОРТЧУ ОЮННАР

«Тайга» станциязынга

Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң хаак маргылдаазы субботада 11.00 шакта эгелээр.

«Херел» спорт залынга

Баскетболга хоорайның бирги черн дээш маргылдаа даарта 14.00 шакта, соңгузу хүн 10.00 шакта эгелээр. Воскресеньеде атлетиктиг гимнастикага хоорайның бирги черн дээш маргылдаа 13.00 шакта эгелээр.

Шыдыраа клубунга

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң хоорай чөвүлелиниң бирги черн дээш маргылдаа даарта 15.00 шакта, воскресеньеде 10.00 шакта чаңгыс удаагы оюн болур. 15 шактан бирги чер дээш маргылдаа уламчылаар.

Теннис залынга

Стол теннизинге хоорайның өредилге черлериниң аразында маргылдаа даарта 15.00 шакта, соңгузу хүн 10.00 шакта эгелээр.

ШЫН
Адрезивис: 667000, Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, 3
ТЕЛЕФОННАРЫ:
редакториң 2-24-63, редакториң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солунуң индекизи 54241.
Чылда 300 катап үнер.
Хемчээли 2 парлалга амазы.
Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитетиниң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Чагыг № 3449.
ТС—00734.